

Літературно-культурний журнал українських письменників Румунії

Наше слово

Місячник Союзу українців Румунії. XXXI рік видання. № 347, травень, 2023

Юрій Боднар,
триптих «Материнство»
(ліва частина)

*І чужому навчайтесь,
Щі свого не цурайтесь...*

М. Шевчук

Наш голос

NAȘ HOLOS
ISSN 1220-6296

Головний редактор – Ірина Мойсей
Редактори: Іван Ребошапка
Михайло Трайста

Редколегія:

Корнелій Ірод, Іван Ковач,
Микола Корнищан, Михайло Михайлюк,
Віргілій Ріцько

Адреса редакції:

Раду Попеску, 15, Сектор 1, Бухарест;
Телефони: 021/222.07.29; 021/222.07.37
Телефони\Факси: 021/222.07.37; 021/222.07.55;

E-mail: nas.holos@uur.ro

Друкарня «RCR Print»,
Бухарест, Румунія

Redacția:

**Str. Radu Popescu, Nr. 15, Sector 1,
București România**

Застереження:

- За достовірність фактів, цитат, власних імен та інших відомостей відповідають автори підписаних матеріалів.
- Редакція може не поділяти точки зору авторів.
- Надіслані до редакції матеріали не рецензуються і не повертаються.
- Редакція залишає за собою право скорочувати й редагувати надіслані матеріали, не порушуючи їхнього основного змісту.

Читайте в номері:

- ❖ **2023 – рік Ольги Кобилянської**
Ольга Кобилянська: міти війни
Серце, що вмістило Буковину й світ
- ❖ *Маловідомі в Румунії сторінки української фольклористики (8)*
- ❖ *Нова хвиля в українській літературі Румунії*
- ❖ *Ґрунтовне дослідження сучасної української літературно-художньої ономастики*
- ❖ *З історії української літератури Румунії*
– міжвоєнний період –
- ❖ *Україністика Бухарестського університету – одна із складових румунської філології (LXXXVI)*
- ❖ *Марко Вовчок. Тема народного життя в повісті «Інститутка»*
- ❖ *«Якщо ви хочете зрозуміти культуру і менталітет народу, читайте його міфологію, читайте народних поетів, читайте класиків...» (Інтерв'ю)*
- ❖ *Анничка (Повість)*
- ❖ *Федьова любов (Уривок з роману «Дикий рай»)*
- ❖ *Свято. IV. Ворог мого ворога (Уривок з роману)*
- ❖ *Пригоди хороброго опришка Григорія Пінті (Уривок з повісті)*
- ❖ *Духовні джерела. У православному храмі*

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ 2023 – рік Ольги Кобилянської ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

Володимир ВОЗНЮК

Ольга Кобилянська: МІТИ ВІЙНИ

Тепер, коли російсько-українська війна загрожує руйнаціями не лише Вітчизні, а й світовій цивілізації, доводиться нагадувати і нам, нині сущим, і навіть спільноті глобальній, що український народ поборов Першу і Другу світові війни, всілякі голодомори, напасти, приниження, зумисні знищення – та ми, український народ, були і вічно будемо, бо ми люди світла, правди, волі. Днями, у Нідерландах, новітня кіноверсія Едварда Бергера роману Еріха Марії Ремарка «На західному фронті без ніяких змін» спонукала згадувати, що біди – перипетії Першої світової війни – залишили свої міти в житті і творчості видатної української письменниці Ольги Кобилянської.

Історичний нарис «Буковина» подає такі відомості: «Російські війська у ході бойових дій тричі займали Буковину: 2.XI – 20.XI.1914 р.; 27.XI.1924 – 21.II.1915 р.; 18.VI.1916 р. – 3.VIII.1917 р. – разом 545 днів [з усіх 1550 воєнних днів], тобто більше третини усього воєнного часу, називаючи цей край [як і Галичину] «області Австро-Угорщини, зайняті за правом війни»¹. Там прочитаємо й таке: «У липні – серпні 1915 р. настало деяке затишшя, хоч перестрілки продовжувалися, російські аероплани майже щодня бомбардували Чернівці, з ними у двобій вступали австрійські літаки»².

З травня 1914 року по 30 квітня 1919 р. О. Кобилянська жила у місті Чернівцях на вулиці Петровича, 8, неподалік від українського Народного дому та греко-католицької церкви. «Тоді замешкувала вона на подвіррю окремих домиків, тихонький і чистий, зелено перед вікнами!»³, – згадувала її сучасниця Геня Галушинська. Про побут О. Кобилянської у тій оселі залишив цікаві спостереження також Костянтин Балицький, греко-католицький духовний пастир і вчитель релігії у школах Чернівців (вони були опубліковані в альманасі «Ольга Кобилянська: Альманах у пам'ятку її сорокалітньої письменницької діяльності (1887 – 1927): «Зараз, по першій стрічі, розговорилися ми як давні, старі знакомі. Незвичайно миле, симпатичне вражіння зробила на мене Письменниця. Поєдинність, невимушеність, чутлива ніжність, спокійна, притишена бесіда, глибоко умні,

із закрускою болу, добрячі очі, невишукана щирість так і захопила доразу.

Чим далі, наше знакомство стало закріплюватися, аж перейшло у приятельство.

Залюбки забігали ми до любшої Сусідки при вулиці Петровича, де в той час проживала в закутному, малому домику наша незабута Приятелька й Добродійка. Вона полюбила нас, рада була за все нам, а вже над усе з'єднала собі наших діточок, з якими уміла розговоритися, здаровуючи їх частенько підходящими дарунками.

– Не беріть мені, мої дорогі, за зле, якщо коли я не все зайду до вас. Мені тяжко нога не служить, та ви не минайте мене, – просить було щиро шановна Ювілятка.

І я, ходячи до шкіл попри мешкання її, заходив частенько, а в часі війни троха не щодень. Любила слухати моїх оповідань, помічань. Незвичайно вражливої вдачі, чи раз нотувала собі підходяжих. Найбільш займала її недоля битих судьбою, енергійна постава жінок, що вміли самостійно жити»⁴.

Переселилася вона туди також разом із сестрою Євгенією та прийомною донькою Галюсею [в листах до різних адресатів чомусь часто називає її донькою сестри].

Роки проживання О. Кобилянської в будинку на вулиці Петровича – це переважно час Першої світової війни. І матеріали, з яких довідуємося про побут письменниці у ньому, – також у більшості випадків переткані словами про війну. Воєнне лихоліття розкидало родину Кобилянських по різних містах і навіть країнах. Олександр, котрий напередодні війни одружився з Антоніною Гресс, полькою за національністю⁵, опинився в російському полоні. Професор-філолог Юліан Кобилянський став комендантом госпіталю у Відні. Військовослужбовця Степана Кобилянського, зрозуміло, насамперед покликали криваві події Першої світової. О. Кобилянська живе у жадливих умовах. Найкраще це засвідчив лист Ю. Кобилянського до Президії Крайової управи, виявлений у Чернівецькому обласному державному архіві [ф. 3, оп.1. спр. 12793, арк. 5 – 6]:

(Продовження на 4 с.)

¹ Буковина: Історичний нарис. Чернівці : Зелена Буковина, 1998. С. 208.

² Там само. С. 201-202.

³ Кобилянська О. Твори : У 5 т. Київ : Держлітвидав України, 1962. С. 229.

⁴ Там само. С. 242-243.

⁵ Панчук Е. Кобилянська : Роман-есе. Жовтень. 1983. № 12. С. 61.

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ 2023 – рік Ольги Кобилянської ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

Ольга Кобилянська: МІТИ ВІЙНИ

(Продовження з 3 с.)

«Відень, 20.11.1916 р.

До Президії Крайової управи.

У відповідь на Ваше запитання щодо моєї сестри Ольги Кобилянської, дозволю собі повідомити, що моя старша сестра Євгенія, вдова Урицька, і молодша Ольга, згідно з повідомленням моєї дружини, яка в квітні ц. р. відвідала Чернівці, знаходяться в хворому стані. Ольга – слаба тінь, котра при допомозі палиці пересувається по кімнаті, а Євгенія лежить в ліжку з розпухлими, водянистими ногами. Обидві мешкають в одній кімнаті.

Перед заняттям міста [нашими військами] я отримав від Ольги одну відкритку, звідки можна було зробити висновок, що обидві на сьогоднішній день, не маючи ніяких коштів та через фізичний стан, не змогли взяти участі в евакуації. Моя швагрова Антонія, дружина брата Олександра, що тепер у Петропаловську [Сибір, Акмолинська губ.], була на початку червня у Відні в клініці й обіцяла мені перед своїм поверненням на Буковину ні в якому разі не покидати сестер – будь то при евакуації або й при необхідності залишатися в Чернівцях.

Я припускаю, що всі три жінки залишились в Чернівцях і спільно коротають свій вік по вулиці Петровича, 8 на подвір'ї. Не дивлячись на всі спроби дістати відомості через Швейцарію, Копенгаген, Стокгольм і т. д., до сьогодні я не маю жодної звістки, чи живуть, як живуть і на що живуть вони, чи Ольгу забрали росіяни, чи ні – нічого мені не відомо. Моє серце в тяжкому сумі, душа моя повна горя від того, що я своїм дорогим людям нічим не можу допомогти, оскільки навіть будь-яка можливість листування не доступна.

Я звертаюсь до Президії моєї нещасливої Батьківщини з покірним проханням Вашого розпорядження, можливо, міжнародними шляхами, довідатися про те, чи живі мої сестри і швагрова або якими шляхами можна їм надати матеріальну допомогу, щоби вони пережили тяжкі зимові часи і не терпіли найтяжчої нужди або навіть не загинули.

З виразом покірної поваги проф. Юліан Кобилянський, капітан, керівник II держ. гімназії в Чернівцях, тепер комендант шпиталю «Меннергайм»⁶.

Родинні зв'язки згодом відновилися. О. Кобилянська в першу чергу турбується долею полоненого

⁶ Архів Чернівецького літературно-меморіального музею О. Кобилянської. П. № 74 – переклади українською мовою німецькомовних документів, що стосуються родини Ольги Кобилянської, оригінали яких зберігаються в Державному архіві Чернівецької області, звірені і виправлені за автографами.

брата Олександра. В листах до своїх друзів подає адресу, де той перебуває як австрійський військовополонений, просить, аби ті підтримували його хоча б листовно. У зв'язку із цим велику людяність проявила Христя Алчевська. Вона матеріально допомагала і полоненому братові, і своїй буковинській приятельці. У відділі рукописів Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України зберігається доволі промовистий лист поетеси до О. Кобилянської, написаний у перші місяці того світового побоїща [можна здогадатися, що десь у серпні 1914 року]. Вчитаймося у зболені рядки: «Не знаю, що зі мною станеться, якщо почта не прийме, не схоче взяти моєї посилокки до Вас... Припадаю Вам до рук і ніг і цілую їх. Я ходила б і плакала, і скаржилась усім, що мене розлучили з Тобою [підкреслення Х. Алчевської. – В. В.], що все, що я мала наймилішого в світі, – від мене взято, що тихі гори мої і твої... ні, далі не можу казати... Такі про здоров'я Твоє чутки були, що лячно мені ставало, і душа моя плакала, плакала без сліз!»⁷.

Про те, яким чином доводилося тоді переправляти гроші в Чернівці, довідуємось із листа Х. Алчевської до О. Кобилянської з Алушти від 13 липня 1916 року: «Сьогодні через інженера 13-ої будівельної роти [...], через людину цілком незнайому, що знаходиться в Ч. у Вас [почтою до армії], післала Вам 50 рублів з наміром потім додати ще стільки, якщо сі саме дійдуть і знайдуть мою гірську сироту-смереку... Адже ж не можна ні в якому разі лишити Вас справді серед бурі саму!»⁸. Про той свій вчинок вела мову Х. Алчевська і в листі до О. М. Покровського від 19 липня 1916 року [цитуємо за перекладом з російської, який зберігається в архіві музею О. Кобилянської]: «Війна мене прямо *вбиває* [підкреслено авторкою листа. – В. В.]! Довідалася з особистого листа я від Ольги Кобилянської, що вона за 2 р. війни не покидала Чернівців, перенесла всі бомбардування і «переходи»; має братів на війні і голодує. Пошта в Ч. грошей [не в армію] не прийняла. Довелось на першого стрічного прапорщика для неї гроші надсилати, завдяки кухні його (також мені незнайомій), котра працює в алуштинському лазареті»⁹.

Про того прапорщика, виявляється, мовилось у листі письменниці до Х. Алчевської від 9 серпня 1916 року, коли повідомляла: «Твоєю карточкою з 13/7 [про текст її щойно мовилося. – В. В.] і таким же

⁷ Відділ рукописів Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України. Фонд 14, № 720.

⁸ Там само. Фонд 14, № 722.

⁹ Архів Чернівецького літературно-меморіального музею О. Кобилянської. П. № 10.

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ 2023 – рік Ольги Кобилянської ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

листом заповіджений гість, що мав передати мені твій подарунок, *ще досі не був* [виділено О. Кобилянською. – В. В.]. Може, ще надійде і передасть, тоді я тобі, по змозі, найскоріше відповім. Поки що я зазичуюся, а прийде твій подарунок, я ним полагоджуся. Мене дуже зворушила твоя доброта. І Ти, як і пані Романович [Романович-Ткаченко Наталія Данилівна [1884 – 1930] – українська письменниця. – В. В.], згадала о тім, що я не лиш поетка. Але zarazом і жива людина, що хліба їй хоч дрібочки потрібно. Несупокій вокруги, гамір, витворений війною, обава [боязнь. – В. В.], вічна тривога – ох, як се все торгає нерви, підкошує здоров'я, а як ще до того пристане турбота по насущний хліб – ліг би в труну і навіки з утоми заснув! Поет в мені заховався. Лиш часом, як я присяду на лавочку під своєю хатою і дивлюся на чисте синє небо, мене така шалена туга опановує за тишиною і пером, що забуваю тоді все страшене теперішнє і сліджу душевними очима за тими картинами, що здіймаються десь із закутків душі. Та що тепер говорити про те! Понаписувала я дещо і гарне і не зле, може, але й воно мусить лежати, лицем до землі оберненим, доки не настане святий супокій, не настануть кращі хвилини в наших житті. Всі, що б'ються, гинуть – се кожен з них зокрема герой, але діти, матері, жінки і сестри – то всі мучениці¹⁰.

Зміст використаних епістолярних джерел дозволяє виправити помилковий коментар до щойно цитованого листа, який подано в останньому томі п'ятитомного зібрання творів О. Кобилянської «[...] заповіджений гість». – Йдеться про Баглій Тосю, знайому Х. Алчевської, пізніше – артистку [сценічний псевдонім Смерека]¹¹. Ні, мова йшла не про неї. А про те, що вона також передавала нашій землячці гроші, скаже О. Кобилянська дещо пізніше – в листі до Х. Алчевської від 29 квітня 1917 року: «Карточки дві твої з Криму з посліднього твого побуту я одержала, а отсе і перед тижнем твою грошову посилку на руки панни Тосі Баглій»¹².

Без сумніву, надіслані кошти були для письменниці вагомою допомогою в скруті. До того ж вона доглядала саме тоді смертельно хвору сестру Євгенію. Коли та упокоїлась 8 травня 1917 року, О. Кобилянська незабаром також злягла, підтята хворобою і пережитою втратою. В листі до Стефанії Садовської від 28 листопада 1917 року вона скаржилася: «В вересні я дуже тяжко занедужала на серце і то рап-

том: назбиралося і доста матеріалу, що остаточно звалило мене сильно. Від того часу переминуло недавно 2 місяці, а я ще завше не можу до давніх, хоч і не дуже великих сил, назад вернути. От і передвчора мусила знов в постелі лежати, бо серце і його нерви до крайності ослаблені – і через те цілий організм терпить.

Питаєте, чи я що писала за всей час. Так. Але самі дрібні речі, а то і то не все друковане і не буду скоро друкувати. Тепер не годна я нічого працювати, раз, що мене писання дуже томить, а по-друге, муза ховається в виду тих тяжких життєвих обставин, які панують на всім світі.

Іде зима, треба мені самій про все подумати. Бо хто ж подумає? Я ж сама лиш з Галюсею. Правда, є ще і «Саламбо» [Марія, хатня робітниця Кобилянських. – В. В.], але вона любить все лиш готове мати і ні в чім не змінилася, хіба що собі сильно волосся фарбує. Всіх його кривних вивезли москалі до Росії, і лиш воно і сестра його остались тут. Часом воно мені страшним тягарем, та що з ним зроблю? Не відправлю його в такий тяжкий час, а воно і дуже міценько держиться мене»¹³.

У період Першої світової війни Стефанія Садовська, довголітня приятелька О. Кобилянської, котра у 1912 – 1914 рр., в час навчання в Чернівецькому університеті, квартирувала у письменниці, перебувала у Відні. У своїх спогадах вона змалювала дотепність О. Кобилянської і реалії тих часів. У листах, за її твердженням, не можна було описувати справжню економічну ситуацію на Буковині. Письменниця знайшла вихід: «Десь підшукала дотепну листівку з німецьким текстом «Практичні поради досвідченої свекрухи». Сама зарисовка свекрухи знаменита. У хатньому зимовому кафтані стара жінка в характерному вовняному очіпкові, з двома ріжками по краях вух говорить переконливо, бо пальцем показує на написаний господарський рецепт, а саме, що треба взяти картку на м'ясо, покачати її у картці на яйця, згодом всмажити в картці на масло, щоби зарум'янилось. Картку на картоплю і ярину розварити в парі і підсипати картокою на муку. Як приставку по обіді – запарити картку на каву, підняти її картокою на молоко і цукор і додати хлібну картку. По скінченні їжі – вмити руки картокою на мило і витерти їх довідкою на отримані речі»¹⁴.

(Далі буде)

¹⁰ Кобилянська О. Твори : У 5 т. Київ : Держлітвидав України, 1962. С. 623-624.

¹¹ Там само. С. 741.

¹² Там само. С. 625.

¹³ Там само. С. 626-627.

¹⁴ Архів Чернівецького літературно-меморіального музею О. Кобилянської. Інв. 2621.

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ 2023 – рік Ольги Кобилянської ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

Богдан МЕЛЬНИЧУК

СЕРЦЕ, ЩО ВМІСТИЛО БУКОВИНУ Й СВІТ

(Продовження з № 346)

Не меншу, якщо не більшу від невиважених журналістських висловлювань шкоду завдають нашому письменству, й зокрема О. Кобилянській, науково-подібні версії стосовно неї, зодягнуті в шати академічних розумувань. Ідеться про такзване лесбіянство у стосунках буковинки з Лесею Українкою та про «маргінальність» діяльності нашої краянки.

Початки першої версії сягають у 1995 рік, коли на сторінках фривольного столичного журналу «Лель» з'явилася стаття «Лібідо поетеси», підписана ім'ям і прізвищем, які ні до того, ні пізніше в літературі про Лесю Українку та О. Кобилянську не фігурували, – Юрій Ключ. На підставі того, що в листах до О. Кобилянської Леся Українка називала її «коханою» й іншими пестливими словами та оперувала натяками, які цьому авторові здалися сексуальними, він робив висновок, що подружки були пов'язані лесбійською любов'ю. На вигадки Ю. Ключа оперативно зреагував у «Буковинському журналі» (1996, Ч. 1-2) Володимир Вознюк, а в журналі «Слово і час» (1997, № 2) – Алла Діба. Появу ж у «Киевских ведомостях» (1997, 13 вересня) статті Олеси Бузини «Была ли Леся Украинка лесбиянкой?», де він зізнався, що ґрунтував свою ствердну відповідь на це запитання на докторських студіях Соломії Павличко, було зустрінuto зливою сповнених обурення статей і реплік у багатьох київських виданнях. І лиш якась Н. Каліновська з тих же, що й О. Бузина, «Киевских ведомостей» кокетливо запитувала вже заголовком своєї статейки: «Леся Украинка лесбиянка? Ну и что?» (1997, 25 вересня).

За словами Михайлини Коцюбинської, «трактування» епістолярного дуету Кобилянської і Лесі Українки дуже тонко, делікатно й переконливо [...] розглянуто у статті Л. Мірошніченко «Чим яскравіше світло, тим глибша тінь...», вміщеній, додам від себе, в газеті «Українська мова та література» (1999. – № 35. – С. 6-14). З наведеною думкою не можна не погодитися. Після появи глибоко аргументованої статті Лариси Мірошніченко експлуатація листування Лесі Українки та Ольги Кобилянської з метою доведення лесбійських стосунків між письменницями

дещо пригальмувалася. Зате почалося вишукування мотивів сексуального збочення в їхніх творах, зокрема в прозі О. Кобилянської, що помітно в монографії Тамари Гундорової «Femina melancholica: Стать і культура в гендерній утопії Ольги Кобилянської» (2002). Оскільки вишукування такого плану пов'язане з іншими «новаціями» в цій книзі, то їх варто розглядати в комплексі.

Починається монографія з категоричного твердження: «В українському літературному просторі місце Ольги Кобилянської типово маргінальне»¹⁷. Інакше кажучи, – вдамося до словника, – те, що скраю, ще інакше – на периферії українського літературного простору. Що це не обмовка, потверджують подальші сторінки монографії, на одній з яких читаємо, що «... досить активно дискурс інтимності складався і розгортався в середовищі маргінальному – його творили жінки, що перебували або поза сферою впливу публічного життя, як Ольга Кобилянська, або мали особливий соціальний статус, як Леся Українка, дворянське походження якої і статус доньки Олени Пчілки та племінниці Михайла Драгоманова уможлилювали її легальний вихід у «великий світ»¹⁸.

Віра Барінова-Кулеба, Леся Українка та Ольга Кобилянська

¹⁷ Гундорова Тамара. Femina melancholica: Стать і культура в гендерній утопії Ольги Кобилянської. – К. : Критика, 2002. С. 9.

¹⁸ Там само. С. 52.

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ 2023 – рік Ольги Кобилянської ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

Поминемо увагою пояснення «особливого соціального статусу» Лесі Українки, зупинимось на твердженні про те, що О. Кобилянська перебувала «поза сферою публічного життя». Чи це так? Звичайно, вона не билася на барикадах, як її старша сучасниця французька Луїза Мішель, але «поза сферою публічного життя» не була ні в молодому віці (досить згадати першорядну роль письменниці у зборах «Товариства руських жінок на Буковині» у 1894 р. чи участь в археологічному з'їзді в Києві), ні пізніше, у 20-30-ті роки минулого століття. Періодика тих літ повідомляє то про перебування О. Кобилянської на різних громадських заходах у Чернівцях, то про поїздки до Коломиї та до Праги. Не кажу вже про її активну епістолярну й публіцистичну діяльність, звернуту до дуже широкого українського загалу, включаючи земляків і за океаном («Лист письменниці Ольги Кобилянської до українців в Америці», надрукований у газеті «Свобода» від 6 березня 1924 р.). Отже, теза про ізолюваність О. Кобилянської від громадського життя, а відтак і «маргінальність», не має під собою ґрунту. Не виправдовують себе підходи авторки монографії «*Femina melancholica*» й до аналізу деяких творів О. Кобилянської, притому визначальних і для самої письменниці, і для всієї української літератури. Скажімо, в розмові про «Землю» вона вважає «значимою» «майже гомоеротичну близькість старого Івоніки до сина Михайла – «з лица мов у якої дівчини, лише що над устами засіявся вус»¹⁹. А розглядаючи «Битву», пише, що «колонізацію природи» О. Кобилянська відтворює тут «подібно до ґвалтування жінки». І далі: «Незаймана долина, оточена «двома пасмами рівнобіжних гір», описувана Кобилянською у «Битві», нагадує жіноче лоно. [...] Свист локомотива», що «розтяв по раз перший воздух схованої між гірськими стінами долини», натомість, – продовжує Т. Гундорова, – має подвійну фалічну – потяга і посвисту, двох знаків чоловічої виокремленості: машинно-технологічної та соціально-побутової»²⁰.

Звичайно, якщо звести суть «Землі» та «Битви» до моментів, так химерно інтерпретованих авторкою «*Femina melancholica*», то можна потрактувати ці твори і сексуальними, і маргінальними – як кому заманеться. Але ж це явно не узгоджується з дійсністю.

Ользі Кобилянській належить не «типово маргінальне місце» в «українському літературному про-

сторі», а, сказати б, центрове. Ольга Кобилянська – не маргінальна, а центрова письменниця.

Повернемося до новели «Битва», згадаймо розпачливий монолог робітника Клевети, за яким, безперечно авторка: «Нищать чужі антихристи наші прекрасні ліси, що становлять маєток нашого краю... Тепер мається сей прекрасний матеріал вивозити, мабуть, аж за море! І що має наш край з того? Спитайте тих, що правлять тими маєтками, що живуть у розкоші, що їх грішні тіла аж розходяться, – спитайте їх, що наш край з того має?! Вже будують і в другу сторону звідти залізну дорогу; чую – ліси продано далі на нових десять років! Так, ще «лиш десять років», а відтак – знов на десять років, і пропав маєток нашого краю!.. Проклята правда!.. Чому не протинаю радше її погане тіло, як оцю невинну деревину? Чому всі ті пекельні печі тут, під нашими ногами, не пожеруть лучше їх чортівських тіл?»²¹.

Ось у чому суть твору!

Однак неоціненна заслуга О. Кобилянської не тільки в тому, що вона з пристрасною безстрашного лицаря захищала «наші прекрасні ліси» від нищення чужоземцями грабіжниками, а це більшою мірою в тому, що зі стурбованістю зіркою провидця попереджала про катастрофічні наслідки для всієї природи, а відтак і для людини того, що називаємо сьогодні порушенням екологічної рівноваги.

Варварська вирубка карпатського пралісу спричинилася, як знаємо з фіналу «Битви», до страшного спустошення і запустіння гір, на яких він ріс. Колись «веселий», «бутний», «розпусний» потік після втручання «убійчої руки» нищителів «несміливо протікав між камінням»; «орли й яструби покинули свої гнізда», «і зозуля перестала тут кувати», а незрубаний молодняк – «ялинки й сосонки», позбавлені захисту столітніх дубів, загинули від немилосердно палючого сонця. Там, де «царювала розкіш у вегетації, краса в барвах флори», запанувала «відражаюча нагота вершин»; де володарювала одухотворена «таємна тишина», застигла «тишина бездушна», мертвотна.

Страшною, моторошною картиною О. Кобилянська застерігала, волала, благала людей (і людство) схаменутися. Такого стривоженого і високохудожнього застереження українська і, мабуть, світова література до «Битви» – а це був 1895 рік – не знала. А сучасна дослідниця все це ігнорує і забавляється еротичними фантазіями.

(Продовження на 8 с.)

¹⁹ Кобилянська Ольга. Твори: В 5т. – К.: Держліт-видав України, 1962. – Т. 2. С. 47.

²⁰ Там само. С. 30.

²¹ Там само. С. 314.

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ 2023 – рік Ольги Кобилянської ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

СЕРЦЕ, ЩО ВМІСТИЛО БУКОВИНУ Й СВІТ

(Продовження з 7 с.)

Очевидно, зайве доводити «немаргінальність» повісті (та що там повісті – роману-епопеї!) «Земля» «в українському літературному просторі». Це, без сумніву, центровий для нашого письменства твір. І не тільки для нього – не біймося цього сказати. Писаний, за зізнанням авторки, «з інстинктом на будучність», цей роман, за оцінкою Івана Франка, «крім літературної та мовної вартості, матиме тривале значення ще й як документ способу мислення нашого народу в час теперішнього важкого лихоліття»²². Понад сто років від часу першопублікації твору підтвердили пророцтво І. Франка.

Яскравим свідченням того, що О. Кобилянська не була маргінальним явищем, стало відзначення 40-ліття її літературної діяльності в 1927 році, задокументоване в альманасі «Ольга Кобилянська» (1928). Закономірно, що центром пошанівку великої письменниці стали тоді Чернівці. Другим за розмахом і врочистістю було відзначення ювілею в Коломиї, де, як і в Чернівцях, взяла участь О. Кобилянська. А крім того, урочисті зібрання, літературні вечори і концерти відбулися тоді майже в сорока населених пунктах Європи і Північної Америки. Славлетну письменницю вшановували не тільки на західноукраїнських землях і на Великій Україні, а й у Празі, Кракові, Бухаресті, Відні, Парижі, в містах Канади і США.

А листовних віншувальних і телеграм надійшло до Чернівців більше трьохсот, під багатьма було по кілька десятків підписів. О. Кобилянську вітали товариства, організації, установи, окремі шанувальники майже із сотень міст і сіл Буковини, Галичини, Волині, Закарпаття, радянської України, а також із 22 міст Заходу-Варшави, Брно, Берліна, Відня, Белграда, Брюсселя, Парижа, Льєжа, Філадельфії, Детройта, Вегревіля та ін. Причому вітали люди різних станів, належні до різних політичних організацій і партій – від «Союзу націоналістичної молоді» до КП(б)У. З найбільш відомих імен віншувальників назву бодай декілька: Василь Стефаник, Михайло Грушевський, Сергій Єфремов, Агатангел Кримський, Софія Русова, Ольга Франко, Кирило Студинський, Дмитро Чижевський, Омелян Попович, Мирон Кордуба, Дмитро Донцов, Євген Коновалець, Микола Скрипник, Олександр Колесса, Степан Смаль-Стоцький, Христина Алчев-

ська, Константина Малицька, Микола Зеров, Микола Куліш, Остап Вишня, Валер'ян Поліщук, Олесь Досвітній, Іван Кулик, Іван Микитенко, Павло Усенко, Григорій Косинка, Олександр Олесь, Богдан Лепкий, Уляна Кравченко, родина Сімовичів, вдова по літературному критику Миколі Федюшці Стефа... Красномовне коло імен! А скільки телеграм за підписами типу: «Гурток українців-вигнанців з Буковини» чи «Жіночий відділ Оборони України ім. Ольги Кобилянської» (Детройт).

У багатьох віншуваннях було підкреслення могутньої мистецької та суспільної сили творинь О. Кобилянської. Один з героїв недавніх тоді визвольних змагань писав із Польщі: «Ваше шляхетне слово рівнялося тисячам наших багнетів, які перед Вашим титанічним Словом мусять схилитися до «Землі»²³. Український Жіночий Союз у Чехословаччині підкреслював, що письменниця «своїм прочутливим словом вливає енергію й мужність цілому українському народу для боротьби за незалежність»²⁴.

У 1929 році львівський журнал «Світ» звернувся до тодішніх українських письменників із двома запитаннями:

1) Якби Вам довелося сидіти необмежений час у в'язниці, які три книжки Ви найрадіше взяли би із собою?

2) Чому саме ті?»

Ольга Кобилянська відповіла, що по-перше, взяла б «Євангеліє», «бо воно самотнє дає людській душі, в якому вона стані не була би, розраду й рівновагу.

Далі взяла би «Фавста» Гете, в котрім бачимо ціле людське життя, його горе, радості, силу й неміч з усею глибиною людського духа.

Врешті взяла би я Шевченка, котрий не допускав би забути свою народність, рідну мову і піддержував би любов до рідної землі і скривдженого людства²⁵. У цих відповідях уся Ольга Кобилянська – і християнка, і громадянка, і – не біймося цього слова – демократка, й людина високої освіченості та витонченого естетичного смаку, і, звичайно, патріотка, та – не біймося і цього слова – інтернаціоналістка. У її великому серці вмістилася велика любов і до Буковини, і до всієї України, і до цілого світу.

²² Франко Іван. Збір. творів: У 50 т. – К. : Наук, думка, 1986. – Т. 50. С. 282.

²³ Ольга Кобилянська: Альманах у пам'ятку її со-роклітньої письменницької діяльності (1887-1927) / Зладив Др Лев Когут. – Накладом ювілейного комітету в Чернівцях, [1928]. С. 141.

²⁴ Там само. С. 149.

²⁵ Світ. – 1929. – Ч. 1. С. 11.

Іван РЕБОШАПКА

Маловідомі в Румунії сторінки української фольклористики

8. Зберігання і передавання народних творів рукописними записами

(Продовження з № 346)

У традиційному народному побуті фольклорним творам, зазвичай, характерним було *живе* їх передавання від покоління до покоління. Крім *живого* передавання, у нашому українському побуті, як, до речі, і в румунському побуті нашої країни, фольклорні твори зберігалися й у формі *рукописних записів* – у зошитах, у своєрідних власних записниках, які були маловідомі широкому загалові.

Обидві ці форми зберігання і передавання народної творчості, як я спостеріг у 1964 році, були наявними в народному побуті села Корнецул-Банат Караш-Северінського повіту. Мені було дано спостерігати і втішатися *живим* способом захопленого виконання колядок таки у перший вечір Різдва у господі порядного, тоді 63-річного, Івана Гуменюка, який своїм приємним баритоновим голосом вів перед серед застільних гостей – рідні, сусідів чи друзів, що сиділи довкола багато накритого святвечірнього стола.

Зовсім невимушено, навпаки, із захопленням виконувались збережені у пам'яті, успадковані від батьків та дідів і прадідів різноматичні колядки (про народження та муки Ісуса Христа, про правду, яка пропала, про господаря та його сім'ю, про його сина та дочку). Найвтішливішими здавалися мені колядки дівчині, в яких вживалися ніде не зустрінуті мною до тоді промовисто-символічні приспиви. У колядці

*Ой прала, прала (Марічка) біла,
Ой прала, прала, перстінь згубила,*

побудованій за схемою *випробування любові/кохання* (рум. відповідник – *proba iubirii*), незнайденням персня ні татом, ні мамою, ні братом чи сестрою, а тільки милим символічно виражається вихід дівчини заміж, адже ж на запитання милого

*– А щож ми буде, за [знайдений] переємец,
За переємец, ой за перстенец?*

слідую логічна відповідь, відповідна схемі *випробування любові*:

*– Ой тобі буде дівка молода,
Дівка молода, така, як ягода.*

Дуже цікавий приспів даної колядки:

*Чотири,
Чотири волки в золотім ярмі звеніли,
В золотім ярмі звеніли.*

Своїм змістом він алюзивно примикає до колядки типу: дівчина пере білизну і просить батька, маму, брата і сестру *привезти* її додому. Перші чотири особи відмовляють (мотивуючи: їх коні не ковані і т.п.). Просьбу дівчини, направлену батькові – привезти її *возом* від річки, де вона *прала* білизну, задовольняє/виконує тільки її милий. Приспів колядки подалеко сугерує думку привезення дівчини *возом*, запряженими волами. Даний приспів перегукується з гомерівською оповіддю (з *Одіссеї*, VI, 213-215) про просьбу Навсікаї, направлену батькові – привезти її додому *возом* (!) від річки, де вона *прала* білизну. Тільки розв'язка гомерівської оповіді відмінна від колядкової: додому не привозить Улісс («двійник» колядкового милоговиручника), а навпаки – Навсікая привозить (додому) Улісса.

Інша корнуцельська колядка, з оригінальним приспівом

*Зелена,
Зелена яблїнь червоні ябка зродила,
Червоні ябка зродила,*

побудована теж за схемою *випробування любові*: дівчина відмовляє подарувати батькам, братові й сестрі *яблуко* зі свого саду, а *держить* його своєму милому.

Ключовим мотивом *дарування яблука* корнуцельська колядка примикає до світової культури, в якій даний мотив наявний як символ любові, символ чуттєвості, символ жіночої краси, символ родючості (у міжнародному по-англійському визначенні: *Apple Symbolism – Love, Sensuality, Fertility, Beauty, Lust*). Із даними значеннями цей мотив відомий у давніх міфологіях. У скандинавській міфології з яблуками асоціюється богиня вічної молодості Ірун.

(Продовження на 10 с.)

Маловідомі в Румунії сторінки української фольклористики

(Продовження з 9 с.)

У грецькій міфології символізм яблука використовується в кількох значеннях, деякі з них можна вважати своєрідним джерелом корнуцельських колядкових значень: яблуко з гаю богині Гери Паріс із Трої подарував Афродіті, і таким способом (подарунком) викрав/здобув прекрасну Олену зі Спарти. У міфі про прудконогу мисливицю Атланту за допомогою яблука Гіппомен домігся її руки й серця, як милий в корнуцельській колядці. Діоніс пропонує яблука для Афродіті, щоб завоювати її серце і любов.

У грецькій міфології яблуко використовувалося і як символ родючості: богиня Гера отримала яблуко під час заручин із Зевсом, як емблему родючості. Цьому античному символічному значенню дарування яблука як символу родючості відповідає символічний зміст приспіву корнуцельської колядки:

*Зелена,
Зелена яблїнь червоні ябка зродила,
Червоні ябка зродила.*

Червоним яблуком обдаровує не тільки корнуцельська дівчина. Червоними яблуками з чеської колядки обдаровує дівчина голубів/колядників, червоними яблуками нагороджуються і юнаки з румунських колядок. Червоним було яблуко і в болгарській колядці, символізуючи дівчину («... девојко, цървено ябълко...»).

Червоний колір у всіх народів мав на увазі/сугерував цнотливість нареченої, яка своїм прибуттям у господарство майбутнього мужа приносила одностайний прибуток, благополуччя. У сербів нашої країни новоодружений жених, ідучи в поле орати, прив'язував до чепіги плуга червону хустину. На дівичвечорі села Корнуцел-Банат після вшиття весільного вінка жіночий хор співав:

*Свашеньки віночок дошили,
Червоне вино не пили,*

чим виражався натяк на цнотливість дівчини, збережену нею до виходу заміж. Після моменту *комори*, коли корнуцельські *свашеньки*, як й інші весільні гості, і то не лише в українців, а й в румунів, охоче п'ють червоне вино – як вираження задовільно-радісного жесту констатації збереження дівчиною непорочності/цнотливості до моменту *комори*.

Надто цікавий кумулятивний символізм червоного яблука у приспіві корнуцельської колядки: 1) одержанням подарованого дівчиною яблука символізується здобуття милим дівчини, як у грецькій міфології – її руки і серця; 2) червоне яблуко у приспіві виступає і як додатковий символ родючості. У грецькій міфології, як було сказано, богиня Гера отримала яблуко під час заручин із Зевсом, як емблему родючості. А милий з корнуцельської колядки отримує яблуко як символ здобуття дівчини, але і як символ родючості (див. символізм достатку, родючості, виражений червоними кольорами різних речей). Найяскравіше виражений кумулятивний символізм червоного яблука в болгарській колядці, в якій метонімічно уособлено дівчину – «... девојко, цървено ябълко...» («... дівчино, червоне яблуко...»). У корнуцельських колядках зустрічаються й інші промовисті приспиви, як, наприклад, до колядки про пави, що літають і роняють пір'я, а дівчина збирає його і плете собі весільний вінок:

*Рано,
Раненько ясне сонечко сходило,
Ясне сонечко сходило,*

або:

*У ялині,
Гой у ялині, в зеленій луці,*

до колядки про шиття дівчиною кошульки (сорочки) для обдарування батька, мами, брата і сестри та милого.

Вищеподаний довгий екскурс наведений з метою переконання читача, наскільки важливим було живе зберігання успадкованого і належне, не ущерблене передавання наступним поколінням.

Ідеальне зберігання і передавання цінностей у моментах, ближчих до нашого часу, з різних причин не могло проявлятися. Запобіганням даного недоліку частково могло бути пропагування успадкованого складеними свого роду рукописними збірниками, зошитами, як спостеріг я це явище вечором другого дня Різдва в іншому куті села Корнуцел-Банат: сидючи між дітьми при столі, порядна господиня хати намагалася вправно читати колядки, записані в зошит, видно, кимось іншим. Зошит я ні не думав випросити від господині, бо уявляв, що, може, він стане їй у пригоді. Адже ж відомо бо, що колядки не виконуються будь-коли, як інші пісні, а тільки на

Різдво, і щоб не забувати, їх треба заучувати. У традиційному селі їх повторяли/заучували заздалегідь до Різдва, малі діти під наглядом батьків, юнаки – у сформованих на Свято Миколи (на Никє, як виражались гуцули) колядницьких ватагах.

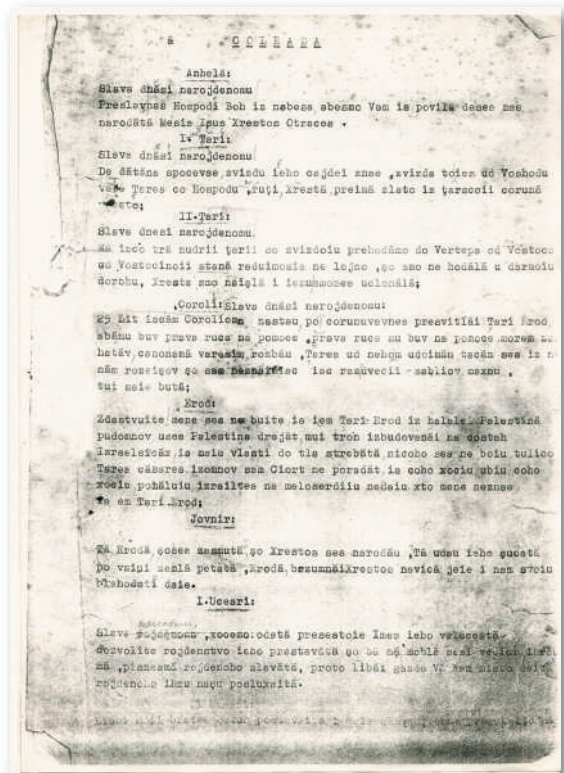
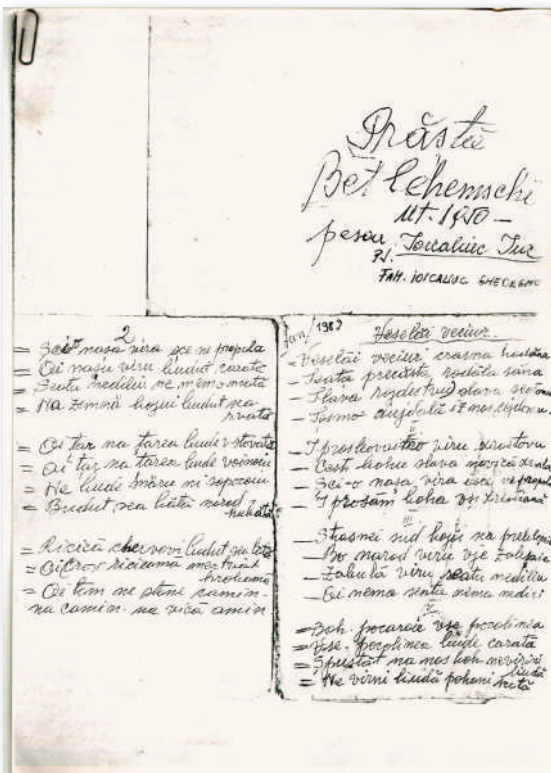
Передавання рукописною формою характерне не тільки колядкам, а й різдвяному Вертепові, який виконується, як і колядки, тільки на різдвяні та новорічні свята, і його треба заучувати. Як проходив цей непростий процес, дізнався я з розмови, мабуть, 2000 року із 58-річною тоді Марією Новоселенською із села Кречунів Марамороського повіту, яка детально представила, як вона підбирає підходящих до виконання різних ролей персонажів Вертепу, як проводить з ними часті репетиції. Розповіла також, як виконує свою функцію живий Вертеп села Кречунів, починаючи від його виступу в церкві, далі в обході господарств знатних людей, нарешті в обході на цвинтарі могил покійників, і чим завершується. Марія Новоселенська теж зізналася, що текст кречунівського вертепу написав її батько латиницею у «службовому» зошиті, після звіряння різних споріднених матеріалів. Після смерті батька Марія Новоселенська щорічно займалася організуванням і проведенням у рідному селі різдвяної та новорічної вистави Вертепу.

Кречунівський Вертеп у спрощеній фонетичній транскрипції за текстом, написаним латиницею батьком Марії Новоселенської, надрукував я у моїй двомовній монографії *Cununa anului – Вінок року. Poezie rituală ucraineană din România – Українська обрядова*

поезія в Румунії (Editura Mustang – видавництво Мустанг, București – Бухарест, 2002).

Кречунівський Вертеп слід би вивчити у порівнянні із *Закарпатським Вертепом* (Ужгород: Видавництво «Закарпаття», 1995). А обидва Вертепи не зашкодило б, навпаки, було б корисно по-науковому розглянути з типологічно подібним словенським Вертепом *SLOVENSKA KOLEDNIŠKA DRAMATIKA* (видавництво «Slovenska», Ljubljana, 1986), вивчення якого займався словенський вчений Ніко Курет. Крім вищезгаданих двох друкованих Вертепів, кречунівський Вертеп слід би по-науковому оглянути з Вертепами решти марамороських сіл. Про Вертеп села Вишавська Долина дипломну роботу написала Ельвіра Чубіка-Кодря. Вертеп Вишньої Рони давно записав я відеокамерою, але не встиг переписати. Вертеп цього села недавно надрукував Михайло Гафія Трайста за його рукописом, що зберігається «на руках» ронянців. Вертеп села (?) чи Марамороша надрукував отець Юрій Сакалош (?). А в моєму архіві зберігається рукопис села Луг над Тисою (Lunca la Tisa), написаний Юрієм Йойкалюком латинськими буквами. Окрім аспекту сюжетної варіантності мараморських Вертепів, цікавим, зокрема для мовознавців, є своєрідне, не зустрінуте мною, вимовляння голосного [e], який в рукописному записі латиницею позначений румунською буквою [ă]. Яка саме фонетична природа цього звука, – це вже інше питання, ні не згадане у фонетично-фонологічних дослідженнях.

(Далі буде)

Марія НЕНЕСТЯН

НОВА ХВИЛЯ В УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ РУМУНІЇ

Кожна нова епоха вривається в життя суспільства своєю новизною і зі своїми правилами. Сьогодні людство проживає цікаві часи, нібито життя нашої планети потрапило в епіцентр шаленого буревію, який перекинув усе з ніг на голову. Починаючи з 2000 року, на всіх наукових конференціях звучали такі питання: «Що з нами діється? Правильно ми живемо? Де поділась любов – основна й необхідна умова нашого існування? Невже всі забули заповідь людинолюбства?» Багато риторичних питань... Але, якщо серйозно роздивитись навкруг, то не трудно запримити, що явище відчуження поглиблюється з кожним днем. Після теракту 2001 року в США суспільство заповонило почуття страху і недовірливості. Людина поглиблюється в самотність, відгороджується від друзів, колег по роботі, сусідів, розриваються навіть сімейні зв'язки. Вчені світу намагаються в'янути, в чому причина цих змін. Хіба пандемія XXI ст. поглибила всі ці явища? Але економіка самотності, або так звані «послуги вдома», успішно працювала і до появи цього страшного вірусу. Психологи б'ють на сполох через сильний вплив соціальних мереж на психіку суспільства, підкреслюючи, що саме вони довели людство до такого стану. Люди перестали спілкуватись між собою. Повне відчуження.

У цей час запеклі оптимісти, зовсім не звертаючи уваги на це страшне явище, заспокоюють всіх словами: «Мине! І не таке бувало. Невже нас не вчили, що найцікавіше в людині – це саме порив до проникнення в самий корінь невідомого і бажання розгадати таємниці буття та пояснити те, що не піддається поясненню? А це все може здійснити людина, яка живе в повній «тиші», далеко від людського шуму, наодинці сама зі собою. Ви, дорогенькі, не розумієте духу цих прекрасних часів». І все! Так, можливо, не всім під силу розібратись у цьому всьому, але не важко помітити, що на початку III тисячоліття духовна криза поглибилась, що відбувається трансформація свідомості, ментальності та духу суспільства. Всі ці вище пом'януті явища знайшли своє найгостріше відображення в мистецтві, а головню в літературі.

От в таку страшну картину вписується творчість молоді хвилі письменників, до якої належить і Микола Корнищан. Він увійшов в українську літературу Румунії як поет і прозаїк. По неписаному закону нового тисячоліття увійшов у нашу літературу із цікавими назвами своїх книг, в яких можемо зустрі-

ти нових героїв, що потрапляють в непередбачені й незвичні життєві ситуації, для яких світ є густим непрохідним лісом, який не має діла до нашого героя.

«Книга смерті»... – назва – що тре-

ба! Тримаючи в руках книгу з такою назвою, читач з нетерпінням чекає прочитати її одним подихом. Хіба не кожний з нас часто розмірковуємо над проблемою смерті? Але «Книга смерті» звучить знайомо. Де ми її зустрічали? Так, це давньоєгипетська книга, яку деякий час вважали єгипетською Біблією. З часом переконались, що ця книга не має нічого спільного з біблією. А хто ж придумав таку назву? Та це ж був німецький єгиптолог Карл Ріхард Лепсіус. У 1842 році він видав кілька вибраних текстів часів Нового Єгипетського Царства. Частина цих текстів належала до «Текстів домовин». Їх писали на домовинах багатих померлих. Вони були популярними під час середнього царства (2465-2323 рр. до н.е.). Інша частина

належить до «Текстів пірамід». Вони появились під час П'ятої Династії Старого Королівства і писались на стінах пірамід. Теж у цей період появились і тексти, написані на папірусі. Їх клали в могилу багатих єгиптян. Найдовший такий папірус сягає 30 метрів. Останні тексти були написані в I або II столітті н.е. і належали видатній колекції Птоломеїв, яка охоплює 150 таких текстів, навкруг яких знаходяться гарні кольорові малюнки. Карл Ріхард Лепсіус відредагував кілька вибраних текстів, які дійшли до нас під назвою «Книга смерті».

І от, читаючи сторінку за сторінкою новели, якою відкривається книга – «Вівторок після смерті» (заголовок, якому позаздрили б самі автори прадавніх «текстів домовин»), читач зустрічається з героєм цієї новели – Карлом Каспидом, сучасним письменником. Його звать Карл, як і видатного єгиптолога. Випадковість? Може бути!

Карл Каспид – це письменник, для якого усамітнення є бажаною метою, бо лише в таких умовах для нього відкривається простір для творчості, тобто «дар творити слово», що для нього було великим щастям.

Самітність – це єдина природна форма його існування (тема дуже актуальна в теперішні часи): «Для інших він майже не існував. Не любив теревенити ні зі своїми сусідами, ні з колегами праці, ні з тими, хто вважав його своїм можливим другом» (с. 12) (...) «Він не хотів щоби інші припускали або догадувались про кожну деталь його існування» (с. 13) (...). Страждання, самотність, сум обрамлювали нестемного Карла Каспида (с. 16). У його квартирі відбуваються якісь дивні речі. Перше, що його спантеличило, це були двері «...двері, що відділяли ванну від кухні (...) були відкритими навстіж» (с. 12). Невже чекання зустрічі з долею кинула його в такий емоційний стан, що він забув зачинити двері? Карл Каспид завжди був акуратним. Він працював над новим його романом, «головним персонажем якого була сама смерть» (с. 33) – одна з найактуальніших тем сьогодення, тема введена неспокоем миттєвого відірвання від досьогоднішньої життєвої рутини. Техніка, за якою працює автор новели, Микола Корнищан, є грецькою технікою (ще називається Гомеровою), вона полягає в тому, що все у світі можна пізнати і пояснити. Усе в природі піддається пізнанню і поясненню, крім смерті. Феномен смерті неможливо пояснити. Повна апофатика: Отцем творення смерті в грецькій міфології вважався Танатос, власник «залізного серця» (згаданий в «Іліаді», в XVI розділі). Його зображали крилатим чоловіком з бородою, або молодим хлопцем з факелом у руках. Танатос є братом-близнюком бога сну – Гіпноса, тому часто говорять, що смерть подібна сну. Завдання Танатоса – переносити душі мертвих до перевізника душ в підземне царство Харона. У християнській біблій смерті зображена, як вершник, а в німецькому фольклорі це «Безжальний жнець» (Grip Reaper). У слов'янській культурі появляється «смерть з косою» – це «безжальний косар», який, подібно Харону, допомагає померлим при їхньому переході в інший світ. У середньовіччі смерть зображали порізно: страшним скелетом з крилами (що наближає це зображення до Ангела смерті), в чорному вбранні з капюшоном, з косою або списом у руках. Його атрибутами є пісочний або механічний годинник (стрілки механічного годинника можуть рухатись і в протилежний бік); це знаходимо і в новелі «Вівторок після смерті» Миколи Корнищана: «Подеколи цей годинник, – підбрав старий – як не дивно, іде навпаки» (с. 47), і чорний ворон. На гравюрах цей «безжальний косар» або «жнець» зображений в обіймах з життям, представленим молодою дівчиною, яка символізує швидкоплинність молодості та неминучий кінець. Живописне зображення цього «косаря», або «женця» пов'язане з жанром, що називається «Танок смерті». Там появляється Кронос (Батько часу), тому що час і смерть забирають в людини життя.

Цей «Танок смерті» є синтетичним жанром, який існував в європейській культурі зі середини XIV до половини XV ст. Появився в Центральній Німеччині. Це був іконографічний сюжет, який супроводжували віршовані коментарі за померлим. Це таке складне явище – частинно ритуальне, частинно літературне, – появилось як реакція на епідемію чуми в Європі (1348 і 1374 рр.) У новелі «Вівторок після смерті» Миколи Корнищана цей «Безжальний косар» має образ сьогодення: власник «Похоронного б'юро», який дописував останні букви імені невідомого покійника (с. 45). Він написав останню букву «Д» (від Каспид). Цей... митець невизнаного мистецтва; митець, якого остерігались; митець, який дописував останні візерунки земного існування, він є власником годинника, який інколи рухається в протилежний бік, він сьогоднішній «безжальний косар», модерний Танатос, який виконує те саме завдання: допомагає покійнику добратись до нового, нікому незнайомого світу, тому що смерть – це таїна, яку ще нікому не вдалось розгадати. Йому допомагає «Жінка в білому», яка відправила Карлу Каспиду листа, таємна незнайомка, яка писала у своєму листі, що твір, над яким працює Карл Каспид, «може дописати тільки його персонаж. Якщо персонажем була саме смерть, виявлялось, що йому доведеться померти» (с. 34). Отже, цей лист написала саме Смерть. Карл Каспид перечитував його з якимось «страхом». Це був звичайний лист, написаний майже діточим почерком, але його сильно зворушила відсутність кінцевої літери, яку дописав власник «Похоронного б'юро», і якимось дивно написано буква «С». І коли читач вирішив, що все з'ясувалось, на нього чекає інша загадка: автора недописаної книги чекала в парку дівчина Клара. Від дотику її руки «... цілим його тілом потік приємний теплий струмінь. І тоді він збагнув, що таке задоволення можна відчутти тільки при дотику смерті» (с. 54). Висновок ясний: автор Микола Корнищан добре знає всі легенди і всі види зображення смерті, і що цей твір адресований інформованому читачеві, якому не важко зрозуміти, що в новелі «Вівторок після смерті» автор об'єднав атрибути кількох жанрів: це і повість про митця (Карл Каспид письменник), і сповідь, і художньо-філософське есе. Тут присутній і мотив любові до незнайомої «жінки в білому», тут присутні й кошмарні сни, в яких Карл Каспид переноситься в парк, або блукає «Таємними світами», сни, в яких появляються різні люди, надприродні страхи, переселення душ, повір'я про те, що душа померлого не відображається в дзеркалі, її не можна побачити, тому що вона не матеріальна (жінка, яку він зустрів по дорозі до парку та спитав котра година, пройшла повз нього просто, як мимо невидимки).

(Далі буде)

Микола ВЕГЕШ, Ірина Люба ГОРВАТ

ҐРУНТОВНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНО-ХУДОЖНЬОЇ ОНОМАСТИКИ

Нещодавно побачила світ книга відомої української дослідниці, кандидата філологічних наук, доцента кафедри української мови Ужгородського національного університету Анастасії Вегеш «Українська літературно-художня ономастика» (Ужгород: Видавництво «РІК-У», 2023. 510 с.). До неї ввійшли статті, які авторка публікувала упродовж 2011 – 2022 років у різноманітних наукових збірниках і журналах України, Словаччини, Польщі та Румунії. Є всі підстави вважати цю працю продовженням багаторічної роботи над дослідженням актуальної проблематики літературно-художніх антропонімів, що функціонують у прозових текстах сучасних українських письменників.

У 2012 році Анастасія Вегеш видала авторську монографію «Традиції та новаторство української літературно-художньої антропонімії посттоталітарної доби», в якій вперше ввела до наукового обігу значний фактичний матеріал, провела розгорнутий комплексний аналіз літературно-художньої антропонімії прозових творів сучасних українських письменників Юрія Мушкетика, Павла Загребельного, Романа Іванчука, Юрія Андруховича, Марини Гримич, Марії Матіос, Любка Дереша, Ірен Роздобудько, Сергія Жадана, Олесья Ульяненка, Григорія Штона, Володимира Яворівського та багатьох інших. На наукову новизну цієї праці звернув увагу видатний український мовознавець, член-кореспондент НАН України Василь Німчук, на глибоке переконання якого «теорія цієї галузі назвознавства потребує розвитку, але наявних студій із просопоніміки, в основному присвячених вивченню її в конкретних творах або у творчості певних письменників, для цього недостатньо. Назріла проблема в дослідженнях української просопонімії на окреслених хронологічних зрізах і в художніх творах письменників різних літературних напрямків. З огляду на це монографія Анастасії Вегеш є дуже актуальною...».

У рецензованій монографії, хоча авторка й назвала її збірником статей, найбільше розвідок присвячено дослідженню потенційних можливостей літературно-художніх антропонімів, що функціонують у прозових текстах сучасних українських письменників Олександра Ірванця, Олесья Ульяненка, Василя Кожелянка, Сергія Жадана, Мирослава Дочинця, Володимира Лиса, Андрія Кокотюхи, Сергія Дзюби, Арсенія Кірсанова, Ірен Роздобудько та інших. Не

обминула вона своєю увагою також яскраві постаті закарпатської літератури – творчість визначного громадсько-політичного і культурного діяча, президента Карпатської України Августина Волошина та лауреата Шевченківської премії Івана Чендея. У передмові до книги Анастасія Вегеш дуже доступно для пересічного читача пояснила мету і цілі свого дослідження: «Чому автор (той чи інший письменник – М. В., І.-Л. Г.) саме так назвав свого

персонажа? Чи закладений якийсь інформаційний зміст у назві? На перший погляд видається, що назва просто ідентифікує персонажа, але коли починаєш вдивлятися в етимологію антропонімів, яку роль назва виконує посторінково, розумієш, що це не просто номінація. Тому читач-науковець прочитає твір кілька разів, по краплинках збирає ту інформацію, яка б могла розкрити хоч якусь частинку закладеного в літературно-художньому антропонімі. Звичайний читач слідкує за сюжетною лінією, читача ономаста цікавлять назви людей, географічні назви тощо. Прочитано вже не один роман, досліджено сотні літературно-художніх антропонімів із творів сучасних українських письменників, але кожен наступний – своєрідне відкриття. Наші майстри слова непередбачувані, дуже різні щодо висвітлення подій, оригінальні, неперевершені гравці з власними назвами своїх персонажів. Автори вдумливо вибирають назви героям, демонструючи при цьому спостережливість, обізнаність, мовне чуття. Ми знаємо, що літературно-художній антропонім – це витвір авторської фантазії з опертям на реальний ономастикон. Літературно-художні антропоніми в тексті отримують відповідне семантичне навантаження,

а вдалі авторські характеристики допомагають розкрити їх інформаційний заряд».

Відомий американський літературознавець українського походження Григорій Костюк, який упродовж багатьох років досліджував творчість письменників «розстріляного відродження», свого часу запропонував власну концепцію двоколіїності українського літературного процесу пореволюційної доби: «Вивчаючи літературні факти після 1920 року, я прийшов до переконання, що єдиний у державних межах, хоч і багатовиявлений у формах і стилях літературний процес доби незалежної Української Народної Республіки (1917–1920), через лихоліття нашого часу пішов від 1921 року двома шляхами: 1) літературний процес в УРСР і 2) літературний процес поза її межами». В одній із найґрунтовніших своїх праць «На магістралі історії» Г. Костюк ще більш чітко конкретизував свою концепцію двоколіїності: 1) літературний процес у Радянській Україні і 2) літературний процес поза її межами: а) Галичина, Буковина, Закарпаття і б) еміграція. «Цей феномен, – констатував учений, – був зумовлений тими ненормальними суспільно-політичними обставинами, що заіснували на Україні з 1921 року. Внаслідок тих обставин, з одного боку, чималі території української землі й української людності опинилися в межах інших держав, а з другого – значна кількість заслужених, відомих і відданих народів письменників змушена була покинути рідний край і вийти на еміграцію». Мабуть не варто переконувати читача, що український літературний процес ні на мить не припинявся (хоча траплялися як моменти піднесення, так і окремих спадів) не тільки в межах тодішньої України, але й за кордоном. Маємо всі підстави стверджувати, що Анастасія Вегеш теж притримується «концепції двоколіїності» Г. Костюка, досліджуючи українські літературознавчі процеси не відірвано, а як єдиний комплекс. Доказом цього є той факт, що на сторінках її монографії «Українська літературно-художня ономастика» значна увага приділяється аналізу творчості українських письменників Румунії.

До розділу «Михайло Трайста й українські письменники Румунії» ввійшли три наукові розвідки Анастасії Вегеш «Змістове навантаження літературно-художніх антропонімів малої прози українських письменників Румунії» (досліджено твори М. Михайлюка, В. Кліма, В. Цаповця, І. Ковача, М. Корсюка, А. Трайсти-Рушть, М. Трайсти, М. Корнищана), «Вплив румунізмів на творення літературно-художніх антропонімів у прозових творах українських письменників-постмодерністів» та «Народний гумор у літературно-художніх антропонімах сатиричних творів Михайла Трайсти». Проаналізувавши збірки відомого сучасного українського письменника Румунії «Не вір

очам своїм» і «Кладка», Анастасія Вегеш підсумувала: «Літературно-художні антропоніми творів М. Трайсти відображають основні норми сприйняття світу та людей, загальні тенденції суспільно-політичного, економічного, господарського, побутового культурного розвитку людей, їх залежність від соціальних факторів. Вони втілюють у собі конкретну інформацію про матеріальне й духовне життя регіону, прямо чи опосередковано репрезентують ту роль, яку виконувала людина в суспільстві, відображають її фізичні особливості й моральні якості, демонструють суб'єктивне ставлення людини до людини, людини до світу через почуття та емоції... Особливості творення та семантичне наповнення літературно-художніх антропонімів творів М. Трайсти не лише виражають текстову та підтекстову інформацію, а й розкривають позицію самого письменника, указують на індивідуальні особливості його художнього мислення, його добродушне ставлення до людини».

До вищесказаного варто додати, що упродовж багатьох років Анастасія Вегеш спільно з одним із авторів цієї публікації редагує міжнародне наукове видання «Румунсько-українські відносини. Історія та сучасність» (Сату Марє – Клуж – Бухарест). Тематика її наукових публікацій на сторінках цього збірника також різнопланова – «Вплив румунізмів на творення літературно-художніх антропонімів у прозових творах українських письменників-постмодерністів» (2015), «Румунський слід у літературно-художньому ономастиконі романів Мирослава Дочинця» (2016), «Змістове навантаження літературно-художніх антропонімів малої прози українських письменників Румунії» (2018), «Народний гумор у літературно-художніх антропонімах сатиричних творів Михайла Трайсти» (2019), «Роль кольору як складника художнього стилю українських письменників Румунії» (2021). Статті Анастасії Вегеш про творчість Юрія Андруховича та Марії Матіос опубліковані в румунському науковому збірнику «*Satu Mare. Studii și comunicări*», а дослідження «Своєрідність літературно-художніх антропонімів з роману «Характерник» Василя Шкляра» надруковано у виданні «*Două Decenii de la înființarea specializării Limba și literatura ucraineană la Facultatea de Litere – Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca. Volum Aniversar*» (2020). Дослідниця також друкувалася в літературно-культурному журналі українських письменників Румунії «Наш голос».

Не викликає жодних сумнівів, що монографія Анастасії Вегеш, яка, безсумнівно, є новим словом у дослідженні актуальних проблем української ономастики, викличе відповідний резонанс і припаде до серця всім, кого цікавить сучасна література як в Україні, так і за її межами.

Михайло ГАФІЯ ТРАЙСТА

З ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ РУМУНІЇ — МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД —

(Продовження з № 346)

Дмитро Івашина Геродот

Іншою видатною політичною та літературною особистістю української еміграції Румунії був поет і журналіст Дмитро Івашин (Дмитро Геродот), про якого, на думку професора Чернівецького університету ім. Юрія Федьковича Володимира Антофійчука, написано дуже мало, а деякі джерела невірно подають його біографічні дані.

Дмитро Геродот у Бухаресті

Антоніна Івашина

Дмитро Геродот народився 25 жовтня 1892 року в містечку Верхньодніпровськ Катеринославської губернії (нині Дніпропетровська область – Україна) в родині службовця Василя Івашина. Дебютував ліричними віршами у 1907 році та продовжував друкуватися в «Кременчугському голосі», який почав виходити у 1910 році.

Після закінчення Полтавського королівського училища Дмитро Івашина працює кореспондентом публікацій: «Кременчугский Голосъ», «Кременчугское Слово», «Южанин», «Днѣпръ», «Южная Копѣйка», «Елисаветградские Новости», а після 1911 року пише для публікацій: «Полтавская Рѣчь» та «Полтавский День».

Під час Першої світової війни Дмитро Геродот був квартирмейстером 9-го стрілецького полку 3-ї дивізії 12-ї російської армії, а так звана Листопадова революція застала його на Румунському фронті.

У квітні 1917 р. вступив до Військового комітету, став секретарем редакції фронтової газети

«Воин – Гражданин» та ініціював Український Військовий З'їзд у Болграді (Україна), на якому був обраний Українською Військовою Радою, членом якого він був, і коли цей комітет поставив його на шлях більшовизму, Геродот на знак протесту подав у відставку і до смерті залишився вірним своїм антибільшовицьким принципам.

Після демобілізації Дмитро Геродот працював редактором тижневика «Село», потім редактором часопису «Молодая Україна» – видань, які підтримували українську національну ідею. У серпні 1918 року, за пропозицією Олександра Саликовського, він опікується виданням газети «Трибуна», яка виходила дуже великим накладом (від 7 до 15 тис. примірників).

9 червня 1919 року Дмитро Геродот одружився з єврейкою Сарою Маргуліс, яка перед шлюбом, 22 січня 1919 року, прийняла православне віросповідання, взявши ім'я Антоніна.

Після поразки спроб визволення України Дмитро Геродот разом зі своєю дружиною Антоніною 3 квітня 1921 р. емігрував до Румунії, до Бухареста, де став активним співробітником Української дипломатичної місії, очолюваної послом Української Народної Республіки в Румунії Костем Мацієвичем, займаючи посаду редактора Українського інформаційного агентства «Україна», а згодом і посаду консула.

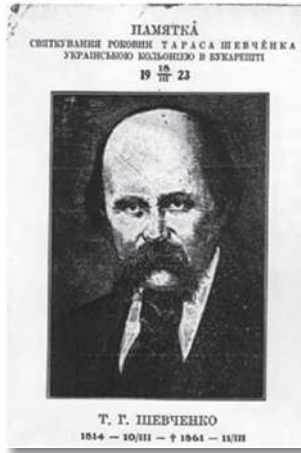
У цей час Дмитро Геродот продовжує писати вірші та статті, а коли Симон Петлюра засновує журнал «Тризуб» – одне з найвпливовіших періодичних видань української еміграції 1920-1940-х років, що виходить у Парижі (1925-1940 рр.), Дмитро Геродот входить до редакційної колегії цього видання, на сторінках якого опубліковано 140 статей, пов'язаних з життям українських емігрантів у Румунії, більшість з яких підписана Дмитром Геродотом.

23 квітня 1927 р., коли сповнилося 20 років літературної діяльності Дмитра Геродота. Бухарестська громада відзначила цю особливу річницю 21 травня в залі «Трансільванія». Про цю подію писали чернівецькі журнал «Тризуб» та газета «Хліборобська правда».

Дмитро Геродот закінчив Вищу школу адміністративних наук у Бухаресті та Український технічно-економічний інститут при Українській господарській академії в Чехословаччині.

Дмитро Геродот організовував урочисті зібрання з нагоди річниці проголошення незалежності Української держави, Різдва, Великодня та інших свят, а також святкування днів народження українських письменників та культурних діячів. Серед українських емігрантів у Румунії найбільшою популярністю користувалися Дні Тараса Шевченка, які сприймалися як велике державне свято, яке вперше відзначалося в столиці Румунії 18 березня 1923 року, в якому брав участь і виступав Замфір Арборе¹, а 16 березня 1929 року журналіст Георге Лунгулеску².

У 1941 році легіонери заарештували Дмитра Геродота разом з його дружиною, а також і Гната Порохівського, прийнявши їх за росіян-більшовиків. Щоб довести протилежне та звільнити їх, знадобилося докласти значних зусиль.

Після перемир'я між Румунією та Радянським Союзом 23 серпня 1944 року Червона Армія увійшла на територію Румунії, а разом з нею й НКВД. Для українських емігрантів настали тяжкі часи, багато активістів, у тому числі Гната Порохівського, було заарештовано. Дмитро Геродот змінив прізвище та зовнішність, влаштувався касиром в одній з бухарестських аптек, щоб утримувати дружину та родину Гната Порохівського, де працював до виходу на пенсію. У 1974 році після дорожньо-транспортної пригоди захворів і помер у січні 1975 року. Похований на кладовищі Пантелімон II.

1929 р., в Чернівцях появилась збірка поезій Дмитра Геродота *Тернистий шлях*.

(Далі буде)

¹ Замфір Арборе-Раллі, або Раллі-Арборе був румунським письменником, перекладачем, публіцистом та громадським діячем (1848-1933).

² Журналіст Георге Лунгулеску був редактором г. «Універсул» та генеральним секретарем Румунської антиревізіоністської ліги (1933-1940).

Літературно-культурний календар „Нашого голосу”

ТРАВЕНЬ

2 травня

- 91 рік від дня народження Івана Семениука (1932-2021) – публіциста, доктора філософських наук, колишнього викладача української літератури на українському відділенні Клузького університету ім. Бабеша Бойоя.

3 травня

- 38 років від дня народження Штефанії П'єстряну (1985) – редактора часопису «Curieul usraïnean».
- 4 роки від дня смерті Василя Баршая (1943-2019) – українського поета.

9 травня

- 48 років від дня смерті Дениса Онищука (1901-1975), українського письменника, перекладача, педагога та культурного діяча.

18 травня

- 116 років від дня народження Ірини Левинської (1907-1990) – української письменниці.

29 травня

- 88 років від дня народження Івана Ребошапки (1935) – фольклориста і літературознавця, редактора літературного журналу українців Румунії «Наш голос», доктора філологічних наук, почесного професора Бухарестського університету та Чернівецького національного університету ім. Юрія Федьковича, гостьового професора Університету Альберти (Канада, 1992-1993), члена Наукового товариства ім. Тараса Шевченка (Париж).

Іван РЕБОШАПКА

УКРАЇНІСТИКА БУХАРЕСТСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ – ОДНА ЗІ СКЛАДОВИХ РУМУНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ (LXXXVI)

Літературознавство.

35. Дослідницькі напрямки.

6. Українсько-румунські літературні зв'язки

(Продовження з № 346)

Незрівнянно багатші й більш різновидні румунсько-українські літературні зв'язки, наявні у **давній українській літературі** (XIV-XVIII ст.). Ними найтолковіше з усіх румунських літературознавців займався випускник українського відділення Бухарестського університету, згодом його викладач, потім – професор Факультету румунської словесності (Facultatea de Litere) Бухарестського університету, член Румунської Академії Дан Хорія Мазілу (20.IV.1943 – 16.IX.2008), який, здається, вперше і найгрунтовніше в румунському й українському літературознавстві визначив/окреслив **односторонній (!) українсько-румунський напрям** і фактологічний вантаж українсько(!)-румунських літературних зв'язків. У статті «Староукраїнські книги і румунська культура» (I)¹¹ він відзначає, що українсько-румунські літературні зв'язки мають давню передісторію. Їх зародження почалося «в рамках православного універсалізму, панівного протягом століть у цій частині Європи, який зумовив у зонах з візантійською традицією зародження і розгортання вельми корисної культурної «торгівлі» книгами з активними обмінами, спільними новаціями та подібними еволюційними тенденціями». Точніше кажучи, «перекладена на півдні Дунаю книга відносно швидко доходила до українців і росіян». «Досить тривалий час» у південно-дунайсько-східно-європейській (українській, російській) «торгівлі» книгами роль посередника відігравала румунська культура. Із взаємодії візантійського «кореня» і румунських елементів, наприклад, у каліграфії та мініатюристиці появився ряд визначних творів, як створений монахом Гаврилом з монастиря Нямц твір, що, як відзначають Вл. Стасов, Ф. Буслаєв, А. І. Яцимирський, П. Сирку, своєю графічною манерою (літургійний полустав) та способом оздоблення книг вплинув на подібні види творчості в російській, українській та білоруській літературах.

У «торгівлі» книгами особливо цікавий і вперше окреслений Даном Хорією Мазілу аспект українсько(!)-румунських літературних зв'язків періоду **давньої української літератури (XIV-XVIII ст.)**, представлений ним у ряді статей під назвою «Староукраїнські книги і

румунська культура», в яких він обґрунтовує роль давньої української літератури та її сприйняття/наслідництво давньою румунською літературою. Даний факт у розмові зі мною багато років тому Дан Хорія Мазілу представив як особистий науковий шлях промовистою метафорою: «До вивчення давньої румунської літератури я прийшов через український міст»¹². Тобто, у порівнянні з його румунськими попередниками, до глибшого і всестороннього висвітлення питань давньої румунської літератури послужило знання ним давньої української літератури (=український «міст»), які різноаспектно причетні до появи його монографій „Udriște Năsturel” («Удріште Настурел», 1974), „Barocul în literatura română din secolul al XVII-lea” («Барок в румунській літературі XVII століття», 1976), „Varlaam și Ioasaf” («Варлаам та Іоасаф», 1981), „Literatura română din epoca Renașterii” («Румунська література епохи Ренесансу», 1984), „Proza oratorică în literatura română veche. I, II” («Ораторська проза давньої румунської літератури. I, II», 1994, 2001), „Literatura română barocă în context european” («Румунська барокова література в європейському контексті», 1996).

У черговій статті серії «Староукраїнські книги і румунська культура (II)»¹³ Дан Хорія Мазілу зупиняється над «механізмом культурних контактів давньої епохи», в якому «основними були рухи, які виникали на південному боці Дунаю, звідки поширювалися на північ і північний схід фундаментальні елементи візантійської літературної та релігійної скарбниці у старослов'янським, а згодом у середньоболгарським різновиді» – переважно у хронологічній першості, але згодом й у зворотній «течії».

У духовній «торгівлі» між Півднем і Сходом, – акцентує Мазілу, – роль посередника «взяла на себе протягом тривалого часу румунська культура». «Книжні склади XIII, XIV і XV століть засвідчують, що болгарські, сербські, румунські, українські або російські читачі та вчені середньовіччя користувались літературою, яка мала багато спільних заголовків». «Румунська література слов'янською мовою може бути і цьому прикладом». Показовим фактом цього процесу Мазілу вважає життєвий і творчий шляхи першого румунського

¹¹ Дан Хорія Мазілу, *Староукраїнські книги і румунська культура. I. Прологомени*// «Наш голос», 1990 (липень).

¹² Іван Ребошапка, *Із шістдесятиріччям, шановний Дане Хорія Мазілу*// «Наш голос», № 105, 2003 р., с. 4.

¹³ Дан Хорія Мазілу, *Староукраїнські книги і румунська культура. II. У світі православного універсалізму*// «Наш голос», № 2, 1990, .

письменника Григорія Цамблака, який народився в Болгарії близько 1367 року (про його етнічне походження ще ведуться дискусії), на якого різними аргументами заявляють свої права всі літератури, через які він «пройшов», оскільки життєвий і творчий шляхи тимчасово простелились в Болгарії, Сербії, на Афоні, в Константинополі, в Молдові, в Україні та в Литві.

Показовими стосовно румунсько-українських зв'язків більш відомими є його молдовський та український життєві й творчі періоди: в 1401 році патріарх Константинополя Мафтей послав його у Молдову до господаря Александра Доброго, і між 1401-1406 рр. Цамбалак перебував у Сучаві, маючи чин «проповідника митрополитського собору» у церкві Св. Іоана Христителя у Міреуць (Mîreuți), коли 1402 року було перевезено мощі Св. Іоана Нового. Із цієї нагоди Цамбалак написав «Мучеництво святого і преславного Іоана Нового», присвячене цьому святому. У чині митрополитського проповідника Цамбалак перебував до 1403 року, після чого став ігуменом Нямецького монастиря. У 1406 р. він вирушив до Росії.

Відомості про життя Цамблака з 1406 р., коли він вирушив до Росії, дуже скупі. Здається, що він кілька років перебував у Сербії. У 1415 році Цамбалак стає Київським митрополитом. У 1418 році він – учасник Констанцького Собору, на якому оголошує свою згоду з «унією» католицизму з православ'ям. За східними джерелами, Григорій Цамбалак помер приблизно 1419-1420 рр.

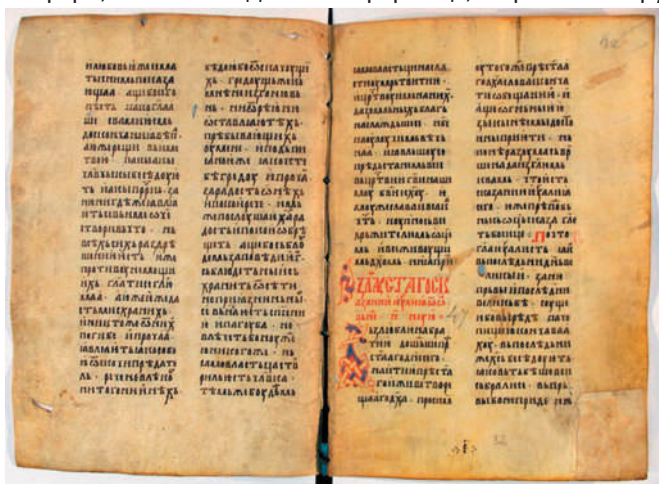
Згідно з традиційним літературознавством Григорій Цамбалак – великий письменник/перший письменник румунської літератури, і як уважає Яцимирський, – автор казань і видатний представник церковного ораторства періоду найбільшого розквіту християнського ораторства як мистецтва. Його часто було порівняно з видатними візантійськими ораторами, як Іоан Хростом, Василій Великий, Андрій Критський або Іоан Дамаскін. У своїх казаннях, панегіриках і житіях святих Цамбалак виявляється блискучим стилістом, доводячи, що він досконало володіє «мистецтвом оздоблення», улюбленим візантійцями, і є здатним виконувати різні вправи у площині композиційної техніки.

Згідно з класифікацією історика давньої румунської літератури Ніколае Картожана, казання Григорія Цамблака поділяються на три категорії: 1) похвальні слова, панегірики на честь святих; 2) казання, написані з нагоди святкування великих подій в житті Спасителя та інших персонажів з оточення Христа; 3) слова, що трактують питання догматики, аскетизму чи християнської моралі. Ці казання, вважають дослідники, появились у збірнику під назвою «Книга Григорія Цамблака» (рукопис якого наприкінці XV ст. знаходився у бібліоте-

ці Кирило-Білозерського монастиря, але загубився), який, за Невіаною Дончевою Панайотовою, охоплює вісімнадцять казань, організованих за порядком церковного календаря: 1) Слово про божі тайни; 2) Слово про покійних; 3) Слово про чернече життя; 4) Похвальне слово про пребожих отців; 5) Похвальне слово про протомучеників та ін.

Деякі дослідники, як С. Шеверьов, виділяють з творчого успадкування монаха і пресвітера Григорія Цамблака казання «молдовського періоду» та казання «архієпископа Росії» Григорія Цамбалака, що належать київському етапу його життя й творчості, тобто «руські» казання, написані в Києві. Належність твору до молдовського етапу підтверджує сама його назва – «Мучеництво святого і прекрасного Іоана Нового» (сучавського), а належність казань Цамблака до київського етапу підтверджується його названням «архієпископом Росії» та написанням «руських» казань у Києві слов'яноукраїнською мовою.

Подальші українсько-румунські літературні зв'язки давнього періоду висвітлені Даном Хорією Мазілу в черговій статті з 1990 року «Староукраїнські книги і румунська культура (III)»¹⁴, зв'язки, сконкретизовані в широкому обговорюванні джерел постання та місця появи книги Коресі «Євангеліє учительське», тобто «Казань І» диякона Коресі, книги, виданої біля 1567 року, що, акцентує Дан Хорія Мазілу, «становить єдиний випадок, коли книга з української культурної сфери, насичена ідеями Реформації, перейшла в ру-

Євангеліє учительське

мунську культуру. До того ж вона одна з небагатьох книг, які поширили свій вплив на Трансильванію, не говорячи вже про давність цього контакту – близько середини XVI століття, що є промовистим фактом в українсько-румунських літературних взаєминах».

(Продовження на 20 с.)

14 Дан Хорія Мазілу, *Староукраїнські книги і румунська культура. (III)* // «Наш голос», I-ий рік, 1990, №3 (червень).

УКРАЇНІСТИКА БУХАРЕСТСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ – ОДНА ЗІ СКЛАДОВИХ РУМУНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ (LXXXVI)

(Продовження з 19 с.)

Багато була обговорювана основа постання твору Коресі «Казань І», який своєю основою не мав «традиційну візантійську сферу». Сучасні дослідники, як Іон Геціє, погодилися з тезою Ніколає Картожана, що Коресі «прислуговується до порад міської ради Брашова, очолюваної лютераном Йоганнесом Бенкнером, перенасичує (твір) кальвіністськими тезисами». Такий погляд поділяє також Георг Сенджорський і Павел Тордаші. Неточності гіпотез стосовно лютеранського, мадярського чи німецького першоджерела (І. Г. Сбієра), з якого «Євангеліє учительське» було перекладено чи перероблено (Ніколає Йорґа, 1925; Секстіл Пушкаріу, 1930) з часом поступилися місцем гіпотезам упевненого Ніколає Драґану (1938), що оригінал «Казань І» Коресі слід вбачати в книзі проповідей Юласа Петера Теліуса (Дебрецин, 1563). Дану гіпотезу за своїли інші історики давньої румунської літератури, як Ал(Александру) Піру.

Дана гіпотеза, відзначає Мазілу, не достовірна. «Згадуваний тривалий час різними дослідниками мадярський оригінал/основа не був ідентифікований».

Судячи по наявних у «Казань І» елементах, за Даном Хорією Мазілу, твір диякона Коресі–автора, що «легко рухався» на полі класичної проповідної літератури, не позбавлений впливу авторитетних спеціалістів «жанру», як Іоан Златоуст, Василій Великий, Афанасій Великий, Кирил Єрусалимський, Феофтист Гефарітос, архієпископ Орхідський.

Внаслідок відхилення через відсутність доказів гіпотези про мадярський оригінал-основу твору, «виникла гіпотеза слов'янського оригіналу, яка засвідчується старослов'янськими виразами, наявними на початку і в кінці проповідей». Ця гіпотеза, яка, здається, сьогодні вже не має серйозних опонентів, ґрунтується щонайменше на двох варіантах: 1) старослов'янського першоджерела не встановленого походження, що побутувало у зоні Банату і Гунедори, де за припущеннями Ніколає Йорґа локалізовано переклад, до якого додаються докази, наведені Віорікою Памфіл (1957) та Іоном Геціє (1970), і 2) український оригінал, який певною мірою уточнює і місце перекладу – в Марамуреші або в північній Трансільванії. Другий варіант був розроблений професором-словакістом і давньослов'янським кафебри слов'янських мов Бухарестського університету Панделе Олтяну, який у кількох статтях встановив наявність ряду подібностей між «Євангелієм учительським» 1567 року та українським збірником

проповідей, що зберігається у двох версіях. За місцем знайдення, філологи назвали їх «Тековське Євангеліє» і «Няговське Євангеліє», вважаючи їх копіями давнішого оригіналу. Мазілу вважає, що «Тековське Євангеліє» можна датувати кінцем XVII століття. Воно було поширене в північно-західній частині Марамурешу. Його досліджували такі славісти, як Г. Джеровський («Язык Подкарпатське Русі», Прага, 1938) та І. Панькевич у «Нарисі історії українських закарпатських говорів» (Прага, 1948). Опублікована фотокопія однієї з 398 сторінок рукопису (який пропав під час Другої світової війни) зберігається в Чернецькому монастирі, що поблизу Мукачеве. «Подібності, акцентує Мазілу, – разючі й численні». Співставлення текстів оригіналу і «Казань І» провів Панделе Олтяну і Дан Хорія Мазілу в його монографії „Proza oratorică în literatura română veche” («Ораторська проза у давній румунській літературі» (Вид-во «Мінерва», 1986-1987).

Мазілу відзначає певні відмінності між текстом «Євангелія учительського» та українського Няговського варіанту: «Няговське євангеліє» «явно пройняте православним духом у порівнянні з кальвіністським насиченням румунських проповідей, але, здається, це «поправки» пізнішого часу». По-друге, «зміст не всюди тотожний». Наявні «плюси» й «мінуси» з обох сторін. Український текст менший обсягом, маючи вигляд «скороченої редакції». Український текст також ігнорує євангельські приписи до певного дня.

Збіжності між версією Коресі й текстом Няговського та Тековського українських збірників «важко заперечити», якби «не існували труднощі хронологічного характеру». Отож українські копії – пізніші, «здійснені після появи трансільванської книги», але допускається, що вони відтворюють оригінал XVI століття.

Була висунута і гіпотеза визнання румунського тексту як оригіналу української версії. Панделе Олтяну побіжно розглянув її. А Іон Геціє допустив її (1970) як основу для дискусій і підказав думку, що єдина гіпотеза така: «Євангеліє учительське» безпосередньо чи посередньо походить зі слов'янського тексту, репродукованого і в первісній версії, з якої беруть початок Няговський і Тековський збірники проповідей. На питання, чи міг бути «слов'янський текст» українською версією, Мазілу відповідає ствердно: міг бути, оскільки з мовної точки зору Няговська і Тековська «не схожі на тексти, перероблені пізнішими локалізаціями, а на твори, написані прямо місцевим ідіомом, чії риси співпадають з українськими закарпатськими говорами.

(Далі буде)

Наталія БУРДУЖА

Марко Вовчок. Тема народного життя в повісті «Інститутка»

Марія Олександрівна Вілінська, адже це справжнє прізвище, ім'я та по-батькові Марка Вовчка, є основоположницею української дитячої прози. Літературна діяльність Марка Вовчка значно посилила міжнародну роль української літератури у 40-60-х рр. XIX століття. Письменниця назвала оповідання «народними», тому що вона першою зобразила український народ таким, яким він був насправді, тобто *реалістично*. Деякі твори з «Народних оповідань» полюбилися парижанам, як ось повість-казка «Маруся», яка була нагороджена премією Академії Франції і стала класичним твором французької дитячої літератури.

Ще за життя письменниці її твори перекладали російською (Іван Тургенев – російський письменник), французькою, німецькою, італійською, польською, чеською, болгарською, угорською мовами, що сприяло зміцненню зв'язків української літератури з літературами народів Європи. В українській літературі Марко Вовчок відома повістю «Інститутка». За словами Івана Франка, твір «Інститутка» *«належить до найкращих перлин нашої літератури»*.

Коли майбутній письменниці було 12 років, її відвезли до Харкова, де вона виховувалася в одному з приватних пансіонів. Враження від півторарічного перебування в ньому і дало поштовх до написання повісті «Інститутка».

«Інститутка» (первинна назва «Панночка») – перша в українській літературі соціальна повість. Твір може схвилювати сучасного читача, тому що є правдивим свідченням про жорстокість панів і тяжке життя українського народу за часів кріпацтва та стихійну боротьбу простого люду проти гнобителів, його прагнення до волі. У повісті зображено тяжке становище кріпаків та наростання стихійного протесту проти несправедливості та неволі. Образ жінки-кріпачки, зображення її трагічної долі також присутні в повісті «Інститутка».

Герої:

Кріпаки: Устина, Катря, Прокіп, Назар, бабуся.

Пани: стара поміщиця, панночка, полковий лікар.

Марко Вовчок чимало уваги приділила змалюванню почуття волелюбності народних мас, показові протилежних поглядів на любов, шлюб, солдатчину. Повість «Інститутка» – реалістичний соціально-побутовий твір, у якому на тлі життя і побуту кріпаків та кріпосників правдиво зображені соціальні конфлікти. Прийом зіставлення та протиставлення авторка використовує для того, щоб ще яскравіше підкреслити непримиренність двох протилежних соціальних груп, неминучу боротьбу

між ними, в результаті якої перемагають герої з високими моральними якостями. Сюжет повісті побудований на найгострішому конфлікті тогочасного життя між кріпаками й кріпосниками.

У центрі твору – доля села напередодні скасування кріпацтва. Письменниця зображує людей, які не лише мріють про волю, а й виявляють непокору, протест проти сваволі поміщиків. Цим вони близькі до Шевченкових героїв.

Головна тема повісті: змалювання підневільного, безправного становища кріпаків.

Перший розділ повісті є експозицією: у панському дворі всі готуються до приїзду панночки, котра навчалася в інституті. Устина, так звати оповідачку, коротко переповідає своє життя: «Батька-матері не зазнаю: сиротою зросла я, при чужині, у людях», «На десятиліттях взяли мене у двір». Іронічно-викривально звучать її слова про стару пані, при якій «жили спокійненько», бо битися вона стара вже була. Спокійно, розмірено, навіть смиренно переповідаючи «день при дні», ніби ненароком, мимоволі Устина висловлює те, що сховано глибоко на споді – заповітне, вимріяне, недосяжне: «Коли б воля, заспівав би так, щоб і на селі лунало».

Зав'язкою є приїзд панночки й обрання Устини покоївкою.

Розвиток дії настає через загострення стосунків панночки з кріпаками, її одруження та переїзд на хутір.

Кульмінація сюжету твору – сцена, у якій панночка побила стару кріпачку. Хотіла вдарити й Устину, та її захистив Прокіп.

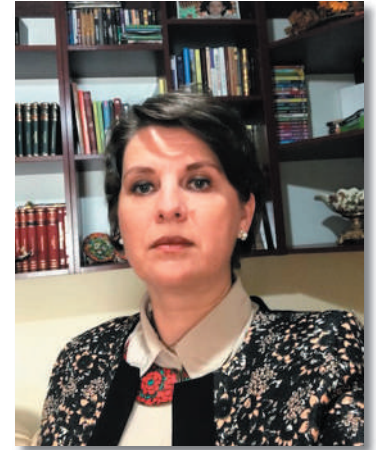
Розв'язка: Прокопа віддають у рекрути, а Устина, як дружина рекрута, стає вільною і йде до міста в найми. «Любо на волі дихнути!» – цими словами Устини можна визначити провідну художню ідею цієї повісті.

Психологічно тонко творить Марко Вовчок виразні індивідуалізовані характери персонажів: терпляча Устина, садистка-панночка, «добрий» пан-лікар (за влучною оцінкою Назара «квач»), непокірні Назар та Прокіп, велична у своєму християнському терпінні бабуся.

І хоча Марко Вовчок зобразила один поміщицький маєток, вона мала на увазі всю покріпачену Україну, яка стогнала від панського гніту.

Ольга СЕНИШИН

«Якщо ви хочете зрозуміти культуру і менталітет народу, читайте його міфологію, читайте народних поетів, читайте класиків...»

Інтерв'ю з інтелігенткою, викладачкою Клузького університету ім. Бабеша-Бойоя, перекладачкою, головною редакторкою журналу *Esouri ucraïnene* (Українські відлуння) **Михаєлю Гербіл**

Жінки вже давно довели свою спроможність виконувати будь-які завдання і функції щонайменше на рівні з чоловіками. На освітянській ниві як у світі, так і в Клужі можна побачити не одну представницю слабкої статі, які досягнули помітних успіхів у своїй галузі. Однією з таких жінок є досвідчена викладачка української літератури, лекторка Клузького університету імені Бабеша-Бойоя, д-р. філологічних наук, уродженка Мараморощини **Михаєла Гербіл**. Це людина традиційного виховання, сучасних поглядів, у розквіті своїх творчих сил, і в бесіді з нею можна не тільки прослідкувати, якими кроками вона досягла свого сьгоднішнього статусу, але й повчитися та надихнутися.

Ольга Сенишин: Гадаю, вартує розмову все-таки розпочати з початків, з дитинства – того періоду, в якому закладаються основи майбутньої особистості. Як Ви бачите і як оцінюєте Ваше дитинство зараз?

Михаєла Гербіл: Я походжу з села Верхня Рона, що на Мараморощині, зі сім'ї чесних робітників, які виховали в мені та у двох моїх братах почуття чесності, відповідальності та, в певній мірі, незалежності. Як би я описала своє дитинство? Зараз спадає на думку цитата Іона Крянги: «Не знаю, як у інших, але я, коли згадую про місце свого народження, про батьківський дім... у мене ніби серце щемить від радості навіть зараз». Так, у мене було дуже щасливе дитинство, в якому було все те, що потрібно дитині: батьківська любов і тепло.

О.С.: Чого найціннішого, на Ваш погляд, навчили вас батьки?

М.Г.: Мої батьки навчили мене, як я вже сказала, відповідальності та чесності. Це не мало. І знаєте чому? Тому що саме звідти беруть свої початки інші

якості чи уроки, які я своєю чергою і як мати, і як учитель, намагаюся прищепити дітям, які в даний момент є частиною мого життя. І тут я маю на увазі своїх студентів або свого сина.

О.С.: Як Ви розумієте ці якості, ці цінності?

М.Г.: Бути відповідальним – це братися за завдання, досягати поставлених цілей, це означає дотримуватися слова, це означає не здаватися, коли стикаєшся з труднощами. А що стосується другої якості – чесності, то тут дуже важливим є ставлення як до себе самого, так і до людей поруч. Знаєте, що, на мою думку, є антитезою чесності? Зарозумілість, самозакоханість, егоцентризм, які мене справді жахають, тому що я вважаю, що всі біди, які стаються у світі, походять від цих якостей. І біди ці трапляються не тільки зараз, а відколи світ і люди.

О.С.: Що ж ми можемо зробити, на Вашу думку? Як боротися з усім цим?

М.Г.: Можливо, якби ми більше спиралися на інші чесноти (скромність, смиренність, толерантність), кожен окремо і всі разом, не було б більше ні воєн, ні голоду, ні так званого ЗЛА, якого як такого не існує. ЗЛО як і ДОБРО існує в нас, в людях, і від нас залежить, що саме ми вирішимо проявляти: зло чи добро.

О.С.: Повністю згодна з Вами. Але повернемося до дитинства. Ким Ви мріяли стати у школі?

М.Г.: Як і для переважної більшості сільських дітей, зразком для мене була вчителька. І життя так повернулося, що я також стала вчителем для старших дітей.

О.С.: Що Вас захоплювало у цей період?

М.Г.: Я захоплювалася музикою – я грала на скрипці, поки не вступила до університету. Я не була якимось віртуозом, але, так, я цим захоплювалася. Також

любила читати і, звичайно ж, коли я була маленькою, я любила гратися, як і будь-яка інша дитина. До речі про читання – я з великим задоволенням згадую ту жагу, з якою я читала тоді.

О.С.: Як гадаєте, звідки така жага до книг і читання?

М.Г.: Щодо читання, то мій батько і дідусь «поглинали» все, що потрапляло їм під руку. І оскільки приклад є важливим для дітей, то я, звичайно ж, заразилася від них цією «хворобою».

О.С.: Які ж саме книги Вас зацікавили тоді?

М.Г.: У мене вдома не було бозна-якої бібліотеки, а всього лиш декілька книжок: «Червоне і чорне» Стендаля та ще кілька книг, небагато, але важких книг. Я їх прочитала, але через те, що була ще відносно несформована інтелектуально, я не зрозуміла майже нічого. Потім я позичала книги з бібліотеки села (яка була, повірте, дуже добре забезпечена як для бібліотеки села на краєчку країни), зі шкільної бібліотеки, а пізніше, коли навчалась у ліцеї, – з міської бібліотеки. У середній школі я з надзвичайним захопленням відкрила для себе грецьку та римську міфологію, легенди про короля Артура та лицарів Круглого столу. Уявіть собі, я натрапила на лицарські романи, я поглинала Олександра Дюма, Марка Твена, і якщо я добре покопаюся в пам'яті, то мені випало прочитати надзвичайні книжки, увійти у світ гігантів всесвітньої літератури. Іншими словами – моє дитинство та юність були настільки просякнуті персонажами, подіями, почуттями, переживаннями, що вони визначили шлях, яким я мала йти – шляхом літератури, шляхом книг.

О.С.: Ви згадали про Ваше захоплення музикою в дитинстві. Яка саме музика Вам подобалася в дитинстві?

М.Г.: Я навчалася гри на двох інструментах: на мандоліні у вокально-інструментальному ансамблі, до складу якого я входила у середній школі, де переважно виконувалися українські народні пісні, а також брала приватні уроки гри на скрипці. На приватних уроках, очевидно, я вивчала класичну музику за посібником з нотами для скрипки. З класиків мені найбільше подобався Моцарт. Але у вільний час я слухала не класичну музику, а рок. Але це трохи пізніше – в ліцеї. У 90-ті роки, які збігаються з моїм підлітковим віком, я відкрила для себе класичний рок – групу Queen, яка й досі залишається моєю улюбленою, а також The Doors, Iris, Phoenix, Pink Floyd, Scorpions та багато інших.

О.С.: Цікаве поєднання класики та сучасності. Якою ж музикою Ви захоплюєтеся зараз? Що саме в ній подобається?

М.Г.: Все той же рок. Я залишилась вірною цьому музичному жанру, можливо, тому, що перше кохання не забувається. Я далеко не рокер в прямому сенсі цього слова, я захоплююся свободою і невимушеністю справжніх рокерів, але мені ніколи не вистачало сміливості на таку авантюру. Але в музиці можна втекти від реальності, можна відкинути всі умовності.

О.С.: А які предмети Вам подобалися в юності, під час навчання в ліцеї? Чим захоплювалися в той період?

М.Г.: Мені подобалися, звичайно ж, гуманітарні науки: румунська, українська та російська мови, біологія, психологія та педагогіка. Все ще захоплювалася читанням. Але це вже не було те чисте задоволення, як в дитинстві чи в підлітковому віці, бо йшлося про обов'язкову бібліографію до таких предметів, як румунська мова та література, педагогіка. А все, що має обов'язковий характер, применшує чистоту пристрасті. Але, так, я продовжувала читати.

О.С.: Які були улюблені тоді автори з української, румунської літератури чи світової?

М.Г.: З румунської літератури моїм улюбленцем був Каміл Петреску, а з української – Котляревський і Шевченко, якого я мала нагоду вивчити поглиблено, завдяки моїй вчительці української мови в ліцеї пані Юлії Грінь, ЛЮДИНИ з великої букви з усіх точок зору, і яка багато в чому сформувала мене такою, яка я є сьогодні.

О.С.: А які книги, які автори вас цікавлять зараз?

М.Г.: У мене не так багато вільного часу, як хотілося б, щоб мати можливість читати досхочу, але коли є можливість, я читаю сучасників і перечитую класиків, які мене колись зачарували: Амоса Оза, Маю Лунде, Водолазкіна, Улицьку, Штефана Манасія, Т. Манна, Сервантеса, Гоголя, Достоєвського, Коцюбинського, Баковія та ін.

О.С.: А хто Вам імponує з українських авторів Румунії?

М.Г.: Поет і прозаїк Михайло Небиляк, завдяки надзвичайному вмінню володіти дієсловом і передавати емоцію так, як рідко коли траплялося мені зустрічати.

О.С.: Як Ви вибираєте книги собі? За якими критеріями?

М.Г.: Мене захоплюють письмо, манера писати. Коли я беру книгу, яку хочу купити, я читаю перший абзац: якщо після першого абзацу моя рука залишається на книзі, готова перегорнути сторінку, я беру її, якщо ні – не беру. Але звичайно ж, першим поштовхом до прочитання книги є назва та автор книги, за якими слідує згаданий мною фільтр.

(Продовження на 24 с.)

«Якщо ж ви хочете зрозуміти культуру і менталітет народу, читайте його міфологію, читайте народних поетів, читайте класиків...»

(Продовження з 23 с.)

О.С.: Як людина, яка прочитала не одну книгу, що б Ви рекомендували прочитати всім в обов'язковому порядку?

М.Г.: Якщо говорити про певний порядок читання, то починати треба з казок, обов'язково, а потім легенди. Звідси починається література народів. А вже що після того – це вибір кожного читача, відповідно до його рівня освіти та інтелектуально-емоційної готовності обирати собі читання. Якщо ж ви хочете зрозуміти культуру і менталітет народу, читайте його міфологію, читайте народних поетів, читайте класиків. Таким чином ви зможете зрозуміти культурно-історичну еволюцію відповідного народу, його менталітет і духовність.

О.С.: А чи пробували свої сили в поезії або прозі?

М.Г.: Як і в будь-якого меланхолійного підлітка, у мене було кілька спроб у ліцеї, але нічого вартого згадки.

О.С.: Зрозуміло, що Ви обрали фах філолога, так би мовити, за покликом серця. Як оцінюєте цей вибір зараз?

М.Г.: Я закінчила філологічний факультет Університету імені Бабеша-Бойоя. Це найкращий вибір, який я могла зробити. Саме факультет сформував мене не лише як фахівця, але і як людину: змодельовав мою особистість, упорядкував моє мислення, збагатив мене інтелектуально та емоційно так, як не зміг би зробити жоден інший факультет. І все це завдяки надзвичайним викладачам, з якими я мала честь і можливість тут зустрітися та бути їхньою студенткою.

О.С.: Якщо не філологом, то ким би хотіли стати? Так би мовити, «план Б» в житті.

М.Г.: Я не думала про це, повірте. Мені здається, що моя робота підходить мені щонайкраще. Але, якби мені все-таки потрібно було б вибирати іншу роботу, я б все одно зосередилася на царинах, дотичних з літературою.

О.С.: Яким було Ваше студентство? Яким воно Вам видається тепер?

М.Г.: Гадаю, що коли кажуть «найпрекрасніший період життя молоді людини – це студентство», то

це вже кліше... але в моєму випадку це було саме так. Перш за все тому, що йдеться про факультет, який задовольнив мою потребу в знаннях, який відкрив мені незліченні двері в захоплюючі світи і, що не менш важливо, став, як виявилось пізніше, моїм другим домом, прийнявши мене в лоно своєї академічної спільноти. Але, звичайно, я не могла цього знати в часи студентства. З іншого боку, в студентські роки я зустріла кохання всього свого життя, чоловіка, з яким іду одним шляхом вже понад 20 років. Тому можу сказати, що студентство було для мене доброю платформою, з якої я поринула у життя.

О.С.: Яким був Ваш шлях до викладача української на кафедрі слов'яністики?

М.Г.: Я почала працювати на факультеті після того, як зробила необхідні в цьому напрямку кроки – тобто здобула післядипломну освіту (мастерат і докторантура), і мене спочатку запросили на посаду асистента на кафедрі слов'янських мов і літератур. А через деякий час я взяла участь у конкурсі на посаду викладача і таким чином здобула титул лектора з

Зі студентами, учасниками драматичного гуртка «Жар-приця»

української мови та літератури на вищезгаданій кафедрі. Колектив кафедри слов'янських мов і літератур – це спеціалісти й водночас чудові люди, яких, повторюю, я мала честь мати як викладачів і поруч з якими згодом я зростала професійно й особисто. Так, наприклад, тодішній директор кафедри, професор, доктор Маріус Іліє Орос був тим, хто заохочував і підтримував мене в усіх цих починаннях.

(Далі буде)

Сидонія НИКОРОВИЧ

АННИЧКА

(Продовження з № 345)

* * *

Зайшли до хати. Петриха не впізнала свого зятя. Лице напухло, як від сильного зубного болю, очі ледве виднілися, а на рукавах було повно крові.

– Принепадок, ото нещастя!

З-за дверей заглядала Анничка. Петриха побачила її.

– Анничко, то ти? Ходи, ходи в хату.

Анничка поволі, боязливо зайшла всередину. Петриха вже й не думала її бити, так була захоплена Югановим нещастям. Анничка сіла на припічок та крадьки час від часу поглядала на нього. А Петриха безнастанно бідалася та жалувала його.

Рано пішов Юган додому і пообіцяв Петрисі, що прийде через тиждень. Коли переліз перелаз та доходив до верб, Анничка здихнула з полегшенням, бо вже хоть на короткий час позбулася ненависного Югана.

Другої днини ранком прийшла до Аннички її ровесниця Марійка. Петриха була надворі, вони сіли на лавицю, під вікном.

– А що вже пішов ваш пан?

– Богу святому дякувати, – і перехрестилася Анничка.

– А дуже обпухлий повернувся вчора з корчми?

Петриха, потихенько підійшла і прислуховувалася, непомічена ними, їхній розмові.

– Та як ні? Лиця не було на ньому видно, спух ніби його бджоли покусали. Та й не знаю, де він так спорядився. Нам казав, що впав.

– А диви, як бреше шляхтун, його в корчмі били парубки.

– Ей, уважай... Що ти кажеш? Хто його бив?

Дівчата видивилися на Петриху, що стояла перед ними з вибалушеними очима.

– В корчмі били його парубки.

– А хрест темний би їх побив, а не носила би їх землиця свята! Ото якийсь бездушник не боявся гріха. Боже, мій Боже!

– Що голосите так? Спам'ятайтеся! Він що варт? – сказала гнівно Анничка.

Обидві вийшли надвір, а Петриха далі лементувала. Анничка випровадила товаришку далеко на толоку.

– Ану, чи вгадаєш, Анничко, хто його бив?

Анничка легенько зарум'янилась і спитала півголосом:

– Може, Сандик?

– Сандик, Сандик! Ади, як відразу вгадала.

Анничка весела повернулася додому, а Марійка побігла до себе.

Доспів білий хліб. Тонкі солімки угиналися під важким колосом. Від найменшого подуву вітру філювали поля, як море. Василь Білокучма вижав усе своє збіжжя і наніч вибирався в'язати. Послав свою Марійку, товаришку Петришиної Аннички, щоб скликала клаку. Скоренько збігала чорноока Марійка з пів села. Скликала майже самих парубків та дівчат і старого градового, без котрого не могла обійтися жодна клака. Марійка не забула й за Анничку, хоч люди недобре про неї говорили, відколи посватав її Юган. Марійка знала, що то стара Петриха винна. Вже смеркало, як Марійка перескочила перелаз та забігла до Петрихи. Та сиділа на ослоні перед весело горючою ватрою, та щось розраховувала собі.

– Добрий вечір.

Стара обернулася, протерла очі:

– А бодай тебе, як ти зненападу увійшла.

– Анничка дома?

– Дома, тепер вийшла десь надвір.

– Що би я вас, вуйночко, просила... Пустіть Анничку до нас на клаку.

– Та як? Юган що би сказав?

– А він ніби буде знати? Або як посватана, то вже мусить закопатися, не сміє нікуди вийти?

– Та йди, кажи їй, чи схоче? Вже дуже давно нікуди не хоче йти.

Марійка застала Анничку в садку під калиною. Сиділа вона задумана.

– Анничко! – сіпнула її за рукав Марійка. – Гай, збирайся та ходи до нас на клаку.

– В'язати?

– Ага! Вже таких накликала! І старий градовий прийде, аби байки оповідав, аби не навтямилося.

– Я не знаю, чи мама пустить.

– Я вже з ними говорила, пускають. Скинь з себе се рундя, сі лянки, ходи, бо вже будуть на нас чекати.

Увійшли обидві в хату, а Петриха все ще сиділа перед печею.

– Мамо, пустите мене на панщину?

– То йди.

– Я йду перебратися.

– Так іди, не треба перебиратися!

– Нехай перебереться; нащо їй се дрантя?

– А то пасує, раз так, а раз так? Ні пес, ні ковбень! Як уже перебралася, а засватана за пана, то най тримається одного.

– Я в сім убранню не піду.

– Що вам завадить, як вона перебереться?

– Ей, ідіть та не морочте мені голову.

Анничка за хвилинку перебралася, і як не та! Легенька хустка з маковим цвітом прикрашала її голову.

Йшли толокою, а їх ноги росились по студеній росі.

(Продовження на 26 с.)

АННИЧКА

(Продовження з 25 с.)

– Ти знаєш, той Юган, що тебе посватав, уже сидів кілька разів у криміналі. Наші парубки його добре знають. Сандик учора не міг навповідатися мені за нього. Пан його від служби відгонив, бо приходив запізно. Якийсь пройдисвіт... Кажуть, що якийсь поляк, хто знає, відки зі світів.

– А ти гадаєш, що я зараз по нім не зміркувала? Любоко, він лиш би їв і спав. То мама конче забагла такого зятя.

– То така його ціла родина, кажу тобі, такі дрантогузники, що жадні кавалок хліба. Ходять, як ті цигани, щоб когось затуманити. Та такі ліниві. З голоду вмирає, а робити не буде.

– То вже такої гнилої вдачі.

– А твій Сандик ходить, як не свій, відколи той Юган забрів до вас. Хотів з тобою поговорити, щовечора буває у вербах, а ти, як на зло, не виходила.

– А мені, любочко, було як вийти? От жура моя, та тільки! Не раз я на приспі сиділа та слухала, як він грав у вербах... Злетіла би-м була, так мене туди тягнуло.

– Нещастя з твоєю мамою. Як щось причепиться старої, то ніяким світом не мож вибити її з голови.

Отак, балакаючи, зайшли аж на Марійчине обійстя. Цілий гурт парубків і дівчат стояв перед хатою. Старий градовий, у двоє скулений, ходив поміж гуртомі бавив їх своїми дотепами.

Небавом вибрались у поле. Йшли співаючи через село. Холодний вітер потягав із півночі, на заході показалися темні хмарки, а середина неба була засіяна густо зорями. Минули село і опинилися на ниві під густим темним лісом. В'язали в снопи пшеницю та складали в клані. До Аннички зблизвився Сандик.

– Що, Анничко, вже забрався твій князь?

– Коби й не вернувся!

– А не банно буде тобі за ним?

– Як за торішнім снігом!

– Ей, та мені жаль, Анничко, за тобою. Таки мене так щось за серце тисне! Я мав гадку сеї осені слати до тебе старости, а то диви, перебіг мене той охабленник. Але почастував я його порядно, до гробової дошки не забуде!

Інші в'язальники відійшли далі, скраю залишилися лише вони обоє. З-за лісу викотився блідий серпок півмісяця. Шевелів поблизький ліс. Дівчата затягли пісню:

На поповій сіножати
Добре жито жати,
При долині кирниченька
Коня напувати...

– Але я тому пройдисвітові дамся взнаки, я вже його підлатаю, не буде він ходити своїми ногами.

– Лиши його, Сандику... Нащо тобі брати гріха на свою душу?

– Та бо я маю в серці такий жаль, здається, що у світ піду, як тебе не візьму.

– Та я не піду за Югана, хоч би зараз вмерти мала. Він мені такий вритний, що не можу на нього подивитися.

– Та й нема таки на кого! Якби я почув, Анничко, від тебе якесь ретельне слово, то знав би, чого триматися, та й таки стало би мені легше на серці.

– Та що я можу тобі сказати? Ти видиш, яку я журу маю, ти знаєш, яка моя мама.

– А ніби вона може тебе присилувати?

– Як ні? Прогнала би мене від хати.

– Та що таке? Я тебе візьму без нічого, доробимося! Не одні люди з нічого доробилися маєтку, а другі з маєтку та зійшли на жебраків. Коби гаразд та здоров'я. Я знаю, мама конче насілася за пана віддати тебе. Мужики їй вже не до вподоби.

– Таке то, таке вбилося їм у голову.

– Анничко, ану послухай, що тобі скажу! – благов Сандик і взяв її руку в свою. – Дай мені слово, що підеш за мене, а все буде добре! Я зі старою поговорю, може, вдасться щось зробити по добру, а як ні, то я тебе візьму без нічого, так, як тебе виджу. Не підемо під пліт. Я маю хатку, три морги поля, все є чим почати газдівство.

Анничці подобався Сандик вже віддавна. Та як його не любити? Такий хвацький, жвавий, чорнобривий, а як затужить на сопілці, то камінь би заплакав. Анничка задумалась.

– Піду за тебе.

– Дивися, держи своє слово!

Зорі гасли, небо червоніло на сході, а в'язальники закінчили в'язати, йшли гуртками полем. Сандик відвів Анничку аж перед ворота. Попросив, щоб виходила увечері до нього у верби та пішов щасливий, задоволений додому. Анничка лягла; її тривогою і щасливими мріями захоплене серце не дало заснути. Постановила на Югана й не дивитися, як прийде в неділю.

Прийшла неділя. Петриха спекла курку, зварила горілки з медом та визирала свого любого зятя. Вже темніло, а його ще не було.

– Що сталося? – біла собі стара голову. – Може, вже покинув Анничку?

Мал. Василя Соколюка

Після сеї думки ставало їй страшно, неначе найбільше нещастя мало би її навістити. Вона ходила то сюди, то туди, і лиш пес загавкає, вибігала на обору дивитися, чи не йде Юган.

– Анничко, Анничко! – закричала, хотіла з кимось розділити свій жаль, але Аннички не було. – Певне, шельма у вербах!

Але вона була занадто захоплена Юганом, щоби могла розсердитися на Анничку. Сіла собі на ослін перед піччю та передумувала всякі причини, які могли би втримати зятя.

Гурт дівчат сидів у вербах біля криниці, а між ними Анничка.

– Знаєш, що Юганові за пригода сталася? – шептала на вухо Анничці Марійка.

– Ні! Що таке?

– Знаєш, що Юганові за пригода сталася? – шептала на вухо Анничці Марійка.

– Ні! Що таке?

– Таже Сандик ще з трьома підсіли коло хреста, та так його збили, що ледве вернувся назад додому.

– Ой, Господи! – скрикнула Анничка ніби перелякано, але зі сього крику пробивалася радість.

– Та й казали йому, аби більше не вертався в наше село, бо вб'ють. Кажуть, що так напудили шляхтуна, що трясся, як від лихорадки.

– Почуй тебе, Боже! Коби вже ніколи не прийшов. А мама цілий день визирала його, ні!

– Тому ще нема Сандика та тих других.

– Та й мені було дивно, бо Сандик все чекає вже на нас тут, а сьогодні не застали ми його. Та й відей і не дочекаюся його.

Верби шуміли та гнулися від вітру. Здалеку долітала думка сопілки, і чим раз зближався той голос. В Аннички заколотилося серце. Вона пізнала Сандика. Незабаром прийшов гурт парубків, кожен з них сів біля своєї любові і так сиділи в милій розмові поза опівніч.

– Я вже його добре справив, вже він сюди й ногою не ступить! – хвалився Сандик перед Анничкою при прощанні біля перелазу.

Анничка, як кітка, тихенько зайшла в хату та лягла на припічок...

Петрихи не бралася робота, вона мала одне на думці: чому не прийшов Юган?

– Що ти, Анничко, міркуєш, чому, варе, нема Югана?

– Відей уже покинув мене!

– Ей, вайльо! – скрикнула Петриха та ймилася обома руками за голову.

– Ви чого так зажурилися? Ото не мала би я роботи банувати за якимось кримінальником. Най ся западає.

– Файно, небого, ти говориш! Не знаю, чи вже дістанеш такого князя, файного, гожого, мудрого та штудерного.

Петриха заголосила на всю хату:

– Пропала моя потіха, а вже гадала, що маю зятя, що буде за мене газдувати, а я трохи спочину. А то, ади, що Господь милостивий дав.

– Перестаньте! Голосите, якби у вас, не дай, Боже, хтось умер. Не буде він, то знайдеться інший, може, ще кращий!

– Ого! Понад нього нема кращого; він віскрисний такий, як у картах ворожка мені виворожила. Але, може, Бог святенький його наверне ще до нас.

Петриха пішла до великої хати, уклякла перед образами, молилася та біла поклони, аби Бог навернув назад зятя.

Минали дні за днями, а за Юганом і слух пропав. Ніхто не знав, де він, що з ним сталося. Стара гризлася, навіть їсти не могла. Анничка вибралася однієї неділі на танець, хоч Петриха її не пускала, хоч погрожувала, то вона таки вбралася у вишневим шовком вишиту сорочку, в кептарик з тхорами, вбрала всі коралі та стрічки, а голову завітчала червоним маком та й пішла. Як Анничка вже вийшла за ворота, стара зі злості почала клясти.

– А не вернула-бисься, якась за певна! А гуляла-бись у терню! Може, тому і Юган не приходять, що йому донесли люди, яка вона за певна!

Петриха вирішила написати до Югана лист.

На горбі, серед села, пишається гарна церква з трьома вершками. Перед церквою на рівнині справляли парубки танець. Ледве Анничка показалася між дівчат, зараз Сандик моргнув на неї – і пішли в танець.

Як сонце ховалося за поблизький ліс, порозбігалися дівчата додому.

Петриха не дістала від Югана відповіді на свій лист, хочай щодня очікувала, як спасення.

Завітала осінь, достигли кукурудзи, лист пожовк на деревах, а Югана як не було, так не було. Петриха з Анничкою вижали кукурудзи і звезли перед хати. У неділю ввечері скликали клаку.

Казкова, прекрасна осіння ніч. Повний місяць сміявся з темно-голубого неба, зірнички мерехтіли. Довга тінь падала з дерев на землю.

Цілий рій молодіжці зійшовся до Петрихи. Луп'ячи кукурудзи, співали та жартували, кидали в себе шульками, сміялися, а від часу до часу оповідали байки. І так півні запіяли.

На тижні прийшли від Сандика до Петришиної Аннички старости.

Стара відказала.

– Та чому, вуйно? – питав присадкуватий з великими вусами староста.

– Таки тому, що він не під пару моїй Анничці.

– Порядний, трудящий парубок, буде з нього добрий хазяїн, та й любить Анничку.

– Я нічого не кажу, не суджу людей, але він мені не до вподоби.

(Далі буде)

Оксана ПАСТЕРНАК

Оксана Малахова, у дівочтві Пастернак, народилася 19 листопада 1956 року в місті Львові. Середню та професійну освіту здобула у рідному місті. Працювала на підприємствах легкої промисловості та продовжувала вечірнє і заочне навчання. Має двох дітей: сина Андрія та доньку Наталію. У 1999 році переїхала до міста Одеси, де займалася підприємництвом. Завжди цікавилася літературою і політикою. У березні 2022 року, через розпочату Росією війну, переїхала до Румунії із чоловіком, донькою та внуком. Її син та зять залишились боронити рідну землю – служать у лавах Збройних Сил України. Зараз проживає в місті Ясси та чекає перемоги, щоб повернутися на Батьківщину.

Пропонуємо нашим читачам низку поезій Оксани Пастернак.

Синові

Зима скінчилась, ви не вдома!
Навколо смерть, окопи, втома,
І ти, немов в чужому сні.
Ні, рідний, ти на злій війні!
Немов все було не з тобою
Життя колись... А ти – до бою!...
Знай, сину, що настане літо,
І ти на заздрість всьому світу
Повернешся з цього двобою
І переможцем, і героєм.
І ми наллємо повні чаші,
І в них скупаєм душі наші,
Бо українці добре знають –
Рабів до раю не пускають!
І будуть ждати біля хати
Сини, вона й старенька мати.

Молитва

Вона закрила своїм тілом
Майбутнє людства,
Зрозумій,
Щоб зберегти їх для польоту,
Для будівництва, і для мрій
Так, першою рятує людство
Від двоголового орла,
Україно, сизая голубко,
Ти все зробила, що змогла....
Ціна страшна, це кров і сльози,
Від ран, смертей
Земля здригається.
А орди йдуть,
А орди сунуть
Вже рік мина,
Не зупиняються!

Ми всі звертаємось до Бога:
Помилуй нас, Спаситель наш!
Їх час спинить, їх час карати,
Допоможи нам, Отче наш!

Коли закінчиться війна

Коли закінчиться війна,
Засяє сонце, й Україна
Залічить рани, й кожна міна
Повернеться от тим проклятим.
Відплаче, перевіє мати.
І засукає рукава
І житиме, вона ж жива!
Тоді ми будемо писати
І танцювати, і співати
Й по новому усе робити.
І діточок будем родити...
Все по Тараса заповіту
На радість нам, на заздрість світу,
Коли закінчиться війна...
І будуть кріпкими союзи,
і буде мир...!
А зараз, музи, замовчїть,
Поки гармати УКРАЇНУ рвуть...

Сині, сині фіалки

Сині, сині фіалки
Для Олени й Наталки,
Для Марічки й Ориси
Ви збирали їх в лісі,
А тепер ви в землі,
А вони залишились,
І сльозами умилась –
Душі їх неживі...
Що ж ви, хлопці, зробили?

Лиш хрести та могили
У часи ці найважчі,
Ви пішли, бо найкращі,
А вони залишились
Одинокі у полі,
Як сторожі тополі,
Що прикрили криницю,
Молоді удовиці....
І заплакані очі ізвечора до ранку
Ще прокляті снаряди
уночі й насвітанку....
Ще чекають повісток кожен двір
Кожна хата
Ще шипить й наступає московія
Проклята,
Плаче небо,
Дощами поливає діброви,
Розквітають фіалки,
Та не тішаться вдови
Так, мир буде не скоро,
Нас чека довга путь.
Розцвітають фіалки,
а бої йдуть і йдуть...

Доленька циганка

Доле, моя доле,
 доленько циганко,
Чом ти підманула
 дівчину Оксанку?
Думала, дивилась –
 квіточка красива,
А взяла у руки – пекуча кропива...
Доле, моя доле, ти така хороша,
Як нема любові,
 то справа не в грошах
Доле, моя доле, ти така багата,

Але стає домом не кожна хата.
 І не запряжемо коні воронії,
 Не наздоженемо літа молодії,
 І на наших лицях
 думка зморшки витче,
 А літа минають,
 чим більше, тим швидше...

Сила мови

Знаємо ми всі чудово,
 Що наш скарб – це рідна мова.
 Слово може і убити,
 Може душу воскресити,
 Може в нас вселить надію,
 Може знищить світлу мрію.
 І повторимо ми знову
 Рідна Українська мова!
 Бережим безцінний дар,
 Рідна мова – не товар!
 Як доб'ємо цього звіра,
 Буде воля, буде віра!

Бо у нас одна дорога:
 Ні війни! І перемога!
 І над світом пролунає,
 Що ніхто нас не здолає
 Знай, народе України,
 Правда є, і не загине –
 Бог тобі віддав у дар
 Не лиш Біблію й Кобзар!

Вишиванка

Цілий день і ніч, і зранку
 Вишиваю вишиванку.
 Перше чорне, бо печаль,
 Бо коли погляну в даль –
 Чорне горе і руїни,
 Згарища по всій країні...
 І хрести, могили,
 Круки чорні, наче наші муки.
 Я вколола палець,
 Кров капнула, немов любов...
 Що між чорним зберегли,
 Бо і жити не змогли
 Без цієї краплі крові...
 Без червоної любові...
 Так звичайно, ще зелене,
 Проросте зерня, і в мене
 Буде клен, буде калина –

Зеленіє Україна,
 А над нею небо синє.
 Лише небо, бо, де море,
 Стоїть ворог, стоїть горе...
 Ті, когось давно любили...
 В нас є хрест – це збройні сили!
 Наші любії сини, вони там
 До сивини держуть ряд,
 Щоб не пройшли
 Орки – діти сатани!
 Господи, дай кольорів,
 Щоби їх кремль уже згорів!

В мене є багато ниток.
 Я кладу рівенько шов,
 Вишию багато квіток,
 Доки вечір не прийшов.
 А як прийде тихий вечір,
 То накину шаль на плечі,
 Встану собі біля хати,
 Буду місяця чекати...
 «Ой не світи, місяченьку,
 не світи нікому,
 Тільки світи миленькому,
 як іде додому...»
 Шкода, що до свого,
 Що не до мого...
 Але, хіба визнаєш, –
 не пряма дорога...

Українка

Хочеш жінки з перцем
 І з гарячим серцем?
 Щоб любила, берегла
 Й віддавала душу?
 Так така є лиш одна,
 І сказати мушу,
 Що уміє так кохати,
 Що життя своє віддати
 Це для неї не проблема,
 Але є одна дилема:
 Коли буде не, як скаже,
 Та коли вже допече,
 Знищить, хоч сама поляже,
 І ніхто вже не втече.
 Закопає ще й притопче.
 Бережись такої, хлопче!
 Знають свої і чужинці –
 Все під силу українці!

Михайло ВОЛОЩУК

Цвіте мій сад

Цвіте мій сад під небесами,
 Весна його весь час цілує,
 Мож порівняти з чудесами
 Його красу, яка чарує...

Як гарно сад мій процвітає,
 Він в серце моє закохався,
 Його він ніжно обіймає,
 Радіє, що в красі зостався.

Без саду того коло хати
 Я чувся би, як сиротина,
 Відчув би пазурі утрати,
 Немов без матері дитина...

Бо як лише заходжу в нього,
 То серце радісно співає,
 Немов від дару дорогого,
 Якого так душа бажає.

Коли зима сніжить на доли
 І кригу стелить на озерці,
 Не розлучаюсь з ним ніколи,
 Бо він цвіте в моєму серці.

Тому люблю його безмежно,
 Про нього я пісні складаю,
 І, мов дитину, обережно
 Свій сад з любов'ю доглядаю.

Мал. Василя Соколюка

Анна ТРАЙСТА-РУШТЬ

Федьова любов

(Уривок з роману «Дикий рай»)

(Продовження з № 346)

Парубки лежали у траві за плотом та лузали насіння, Булібка на кілька метрів від них на плиті. Сонце давно сховалось у завал, а в зворі почало темніти.

– Не прийде уже ніхто, – прошептав розчарований Дьорді, бо і він кохав Реселову Галю, як і Федя Асю.

– Не втрачай надію! Заждеме ще! – розговорював¹⁵ його Федур.

– Не видиш, што уже смеркає. Стареня не пускає у сес час нікуди дівчат, – встановив сумно Дьорді. Але не докінчив добре свою думку, бо за вербами почувся веселий дівочий сміх, а потім як давня місцева пісня, котра плавно линула із дівочих уст, при вечірній тишині розлилася далеко.

Цю пісню дуже любили руняни і часто співали її на заручинах, вечорницях, весіллях, або коли вирушали молоді хлопці до військової служби, «до цісаря», як називали вони австро-угорських імператорів.

Приспівували в думці й парубки за плотом, де чатували, бо не сміли вголос, щоб не видати себе перед противником:

«Не пий, коню, воду,
Бо вода нечиста,
Бо в ню нападало,
Бо в ню нападало
Із явора листя.

Із явора листя,
Із голубки перце,
Болить мене, болить,
Болить мене, болить
За миленьким серце.

Із голубки перце
Пливе за водою,
Козаче, соколе,
Козаче, соколе,
Бери-ня з собою.

Бери-ня з собою
В чужую країну,

Там я тобі буду,
Там я тобі буду
За вірну дружину.

Не плач ти, дівчино,
Я іду до бою
Та, аж я вернуся,
Ти, моя Ганнуса,
Оженюсь з тобою.»

Коли пісня затихла, дівчата приблизились уже до криниці, де ждав неспокійний Булібанів син, бо мокра сорочка уже пронизала його спину вечірньою прохолодою, і він почав тремтіти.

Дівчата привітались до парубка і подались до криниці, де допомогали одна одній наповнити відра і штубеї, а потім прищеплювали їх до коромисла або просто несли в обидвох руках.

Парасі між ними не було, але була Реселова Галя, до котрої зразу причепився Булібка, як колючий ріп'ях до вовни, та не давав їй спокою: тягнув за косу, щипав, притягав силоміць до себе, поводився із нею негідно.

Дівчина відбивалась від його дурних жестів, боролась та, коли звільнилась, сердита вилила на нього пів відра холодної води.

– На! Скупайса, абес-са протверезив, чорте! – промовила вона, а потім скоро підняла свої неповні відра та бігом подалась за дівчатами.

Булібка вилаяв її, як і раніше хлопця, що погрався із його спиною, та хотів наздогнати дівчину, але у той момент появилась Парася із коромислом. Мріяла зустріти там Федура, але замість коханого парубка застала там знову Булібку.

Той зрадив їй і зразу вхопив дівчину в обійми і шукав її розтулених губ. Вона злякалась до смерті і зойкнула. Пожаліла, що тайком вийшла із хати і подалась одна по воду так далеко, коли ніч почала обніматися Ботуський звур і ховала їхню криницю.

– Удчеписа, Никола! Дайми покуй! Мене жде мама із водов... – просилась суетна Ася, подумавши, що уже ніхто у цей пізній час не прийде по воду і не виручить її, бо цей негідник може бути здатний на

¹⁵ Розговорювати – підбадьорити, заспокоїти.

все. Та аж і прийде, що подумає? «Ади, Дубового дівка ходит туюко ночами, нібито за водов, а сама...»

Але люди, як люди. А що подумає Федя про неї, котрого примостила назавжди у своєму серці й мріях, для котрого ризикувала тепер та прийшла сюди присмерком, де зустріла цього товстуна, котрий усюди переходить їй дороги.

«Ба ци де Федя? І сночи єго не було, ні теперь... Ба ци куди ходит? Ци, може, удказавса уд мене поза нинішним трафунком і лишив мене на призволяще», – журилась бідна дівчина, котра тепер боролась із цим необтесаним бамбулою, за котрого силою хоче віддати її мама, і заплакала.

– Пусти-ня, Никола'! Што вкаже мама, як дузнаєса? – запросилась вона та висковзнула з його рук, визволившись на хвильку.

– Што вкаже?.. Вкаже абе-с ішла за мене. Ти сама знаєш, што они хотят мене за зятя. Ждут мене, як ковдуш білий колач запростибуг.

– Нещаснику, не є-ти сором так говорити за мою стареню! – обурилась дівчина і вдарила його щосили тричі по обличчю.

– На! Есе – за маму! Есе – за няня! А се – за мене! Пропадь, лихотнику, утсі! Я тебе не люблю та не буду любити ніколи! Перестань та шукай таких, як і ти! – промовила вона сердито і бігом подалась додому, залишивши відра біля криниці.

– Добре, што любиш того бідака Чірібанового! Покажу я вам, хто в селі Буліба, чортице! – скипів той, бо не надіявся на такий опір від дівчини, і хотів наздогнати її.

– Хто бідак? – вискочив зі своєї схованки Федя та взяв Білібку за груди, а за ним прибіг і Дьорді Митришин. – Ти бідак на совість, на розум і душу, нещаснику! – розсердився Федур і щосили вдарив кілька разів того, повторивши слова Парасі. – На! есе – за Парасю! Есе – за других дівчат, котрих ти нечестуєш! А се – за бідака!

– А се – за Галю! – розсердився Митришин та вдарив і собі його кілька разів.

– А теперь забериса утсі, брюхачу! Маєш доста на нині! Як видко, ішло ти добре на сес вечур... Та уважай! Як іще раз увижу тебе коло наших дівчат, кості тобі полічу, та будеш ходити калікою на все життя! Зрозумів? – погрожував йому Митришин.

Булібка більш не приходив у їхній край, ані до Ботуської криниці. Боявся, хоч був велетнем. Не втручався ніколи в ревниві бійки між парубками за

дівчат, унікав їх. Але Федьові ніколи не міг простити Парасю.

Федя на Богородицю висватав Парасю, а невдовзі відгуляли й весілля. Боявся, щоб не відібрав від нього силоміць дівчину його багатий «друг», Булібка. Правда, весілля було скромне, як у сироти, але щасливе для молодят, де хоч і не було багато свадьбашів¹⁶, бо у бідного ні воли не тягнуть здорово у плуг, але вони додержались всіх давніх весільних звичаїв і не пропустили нічого.

Дубовий вагався деякий час, але врешті погодився на цей шлюб, хоч Дубаниха противилась, скільки могла. Але врешті не мала що робити, бо молодят не змогла ніяк розлучити, та неохоче пристала й вона.

На їхнє щастя саме перед тим хтось застав старого Булібку у своїй ниві, де той у св'ято крав гарбузи та навантажував на свій віз, щоб перевезти на свою ниву, що була недалеко. Робив так, щоб люди не здогадались і думали, що то у нього була така велика врожа¹⁷. Але господар підстеріг та відлупцював добре Гаврила, так що розбив тому селезінку. Старий Булібка відлежав зо два тижні, а потім віддав свою грішну душу.

Не скаржився нікому та не ходив ані до лікарів. Боявся видати себе, зізнатись, що він злодій, хоч люди підозрівали його здавна, здогадувались, що краде копиці сіна по чужих лазах та возить до волохів і до льопаків на продаж.

Федур оженився. Привів Парасю до своєї хати й до своєї матері, котра була лагідна й любила невістку, як рідну дочку, а сам через рік поїхав служити до цісаря¹⁸ аж на п'ять років із трьома короткими три-тижневими відпустками, бо так було тоді.

Дубовий хотів взяти дочку додому, поки відслужить Федур військову службу, але Парася категорично відмовилась і залишилась у свекрухи.

Радив їй і сам Федя, коли відходив у невідомий світ.

– Іди, Асю, аж хочеш, до твоїх, доки я вернуса, аж Бог поможе. Дома у вас, коло твоєї старені, няня і мами, буде много май легко, ніж туй, у нашуй громаді й бідності.

– Я нікуди не йду утсі, бо теперь туй і муй дум! – відказала вона категорично. – Як люблю тебе, так буду любити і твоїх. Ти муй муж, а твоя мама, як і твої брати й сестри, стали моїми рудними. Разом із ними у домашніх клопотах промине май скоро час та не буде ні розлука така тяжка і довга.

(Далі буде)

¹⁶ Свадьбаш – весільний гость, гуляка.

¹⁷ Врожа – врожай.

¹⁸ Цісарь – (від лат.) цезар, царь, король, імператор.

Корнелій ІРОД

СВЯТО

IV. Ворог мого ворога

(Уривок з роману)

(Продовження з № 345)

Роздуми заставили Віктора змінити в певній мірі враження про Іванишина, схвально дивитися на наполегливість людини, котру удари не повалили, а то навіть поважати її, а ця повага – наскільки не дивно, якщо мати на увазі минуле цієї людини – дуже близька таки до симпатії. Тому тепер Віктор ждав з певним інтересом почути, про що збирається говорити йому Микола Іванишин. Про свого товариша, котрий поламав ногу, сказав йому недавно, коли зустрілись випадково на вулиці, що почуває себе набагато краще і що, мабуть, вкінці жовтня або найпізніше в листопаді повернеться до Сфинту Георге. А тепер, видно, хоче говорити про інше.

– Хлопці не мої, – почав раптом Микола Іванишин. – Вони Данієліні з першого шлюбу.

– Тобто вашої жінки, так?

– Вона ще не моя жінка в тому розумінні, що тільки формально Данієла ще не моя дружина, бо інакше ми – чоловік і дружина. Якщо знайду їй тут роботу, можливо, що ми одружимося таки у Сфинту Георге.

– Поздоровляю! Хай вам щастить!

– Дякую. А скажіть, можна поговорити з вами про якусь справу?

– Певна річ. Слухаю вас.

– Знаю, що ви переживаєте важкі хвилини, а тому не хочу довго задержувати вас. Ось про що йдеться. Потрібна ваша допомога у важливій справі, власне, пропоную об'єднати наші сили і здійснити в цьому селі технічні умови для постачання жителям питної води. Просто не віриться, що ці люди продовжують пити дунайську воду і не зважають на те, що Дунай протікає кількома країнами і що в нього стікається всяка нечистота, гідота й сміття! Відколи прибула Данієла, вона кип'ятить воду, і все одно здається бридкою.

Віктора підбадьорила така ідея, але й застала застидатися, бо він як лікар повинен був про це подумати раніше, і навіть не вірилося, що така важлива проблема для здоров'я людей не спала йому на думку, а іншим. Зате радо прийняв її:

– Маєте рацію, було б чудово! Але потрібна буде й участь місцевих властей, а саме народної ради.

– Певна річ, що потрібна згода тутешнього голови народної ради. Зрештою, ініціатива повинна була йти від нього. Але поговоріть ви з ним, бо мене він не дуже терпить. Не повертається до нього моє серце.

– То чому?

– Недавно попросив він мене, щоб привіз я йому екскаватором ківш намулу з Дунаю – хоче виробляти цеглині на якусь літню кухню, чи що.

– І ви відмовили? – здивувався Віктор.

– Ні. Але він зобов'язав мене прийняти за привіз 200 леїв, хоч я відмовив, і то не один тільки раз; пояснив йому, що екскаватор не мій, а державний, але не вдалося – тицьнув мені гроші. А то навіть запросив випити пива в нього на подвір'ї, і вкінці ми гей погаркалися у зв'язку з якимись політичними проблемами, на яких він не розуміється, а саме щодо колективізації. Бо звідки знатися тутешньому голові народної ради на сільськогосподарських проблемах, якщо він не землероб, а рибалка, як і всі жителі Сфинту Георге? Так, вони не селяни, бо нема в них орної землі, зате мають Дунай, мають Чорне море, і тому вони рибалки. Але він як секретар тутешнього комітету партії вважає, що знається на всьому. Так гадав і я колись, тому й наробив досить помилок: записав силоміць людей у товаришію й от-от мав заснувати в Златні колективне господарство, але після відвідин у розхвалений колектив із Серільою я зрозумів, як виглядає справа.

– Розказував мені тато.

– Таки-так, бадіка Ілаш їздив з нами. Ну, а коли довідався, що там ніяких надзвичайних здобутків нема, а тільки брешуть, обманюють і крадуть, я вже не хотів засновувати колективне господарство. А тутешній голова сільради виступив проти мене, мовляв, моє ставлення щодо колективізації хибне, і я таки заробив на те, щоби мене викинули з партії. Ми майже посварилися, бо я взагалі не згідний, щоби вчили вченого. І хто збирається вчити?..

– Тутешній голова Семен Вареник справді чудний, наче він не Матеїв брат, бо Матей, у котрого я живу, порядна людина, як і їхній менший брат Мітіка, понтонер.

– Справді, Мітіку я добре знаю, бо ми, так би мовити, сусіди. Але, крім тієї суперечки з головою, сталося ще щось неприємне: відколи повіз я йому ківш намулу, не можу збутися клієнтів. Майже щодня приходять хтось до мене і пропонують, щоб повіз я йому намулу й обіцяє суму грошей. Я, розуміється, відмовляю. А все ж повіз я намулу,

але без грошей, отій бабусі, що живе край села в халупці. Розвалилася бічна стіна її хатини, й бідна бабуся вже не в силі носити намул відром. Ще повіз я ківш понтонерові. Від нього, правда, взяв гроші, бо й він бере від мене за будь-що. І більше нікому. Бо що скажуть у підприємстві, звідки одержую зарплату? Що, замість копати заплановані канали, я везу державним екскаватором людям намул і то за гроші! А дядько Джіка, що скаже, коли повернеться? Сором не краятиме мені очі?

– То правда, – погодився Віктор, – але з іншого боку й люди мають рацію. Вони здали собі справу, що ніж носити намул відрами, воліють звернутися до вас.

– Розумію. Але зобов'язують мене робити щось незаконне. А я цього не бажаю. Тому віднині не буду вже возити нікому. Так простіше, тобто – спокій голові.

– Маєте рацію. А з водою я пропоную вчинити ось як. Я вишлю для аналізу кілька проб дунайської води і, певне, з лабораторії прибуде результат позитивний, в тому розумінні, що дунайська вода непитуща і являє собою справжню загрозу для здоров'я катирлезчан. Потім запропонуємо голові народної ради, щоби на основі мого реферату й аналізу дунайської води надіслав належним районним установам пропозицію для здійснення у Сфинту Георге станції очистки й фільтрації води.

– Я теж думав, що потрібно так зробити, – задоволено сказав Микола Іванишин. – А для здійснення мережі провідних цівок, тобто водопроводів, вулицями і аж до кожної хати – справа трохи складніша. Бо, може, в Тульчі нема стільки спеціалістів і знаряддя, я поговорю з інженером Космою і попрошу, щоби допоміг, та не він, а наше константське підприємство. Іншими словами, нехай область стане районів в пригоді, якщо там нема належного технічного устаткування.

– Дуже добре. А доки дійде питна вода у кожную хату, хай буде по кранові хоч би на роздоріжжях вулиць. І пропоную почати справу таки вже. Перші два кроки зроблю я. Насамперед вишлю на аналіз у Тульчу дві-три пляшки дунайської води. І в них протікає Дунай, але нас цікавить якість води тутешнього Дунаю. По-друге, після одержання результату напишу пропозицію й понесу в сільраду, разом з аналізами води, щоби вони оформили належні документи й надіслали до Тульчі. Не піти нам разом?

– Ні, бо через мене та впертість Вареника нашу пропозицію можуть відкинути. Я втручуся тільки після того, як народна рада надішле документи в Тульчу, а тим часом я поговорю з товаришем інженером

Космою, який повинен прибути сюди через кілька днів.

– Маєте рацію, – сказав Віктор. – Хвилинку. Євстахію! – покликав він «фельдшера».

– Я тут, пане доктор, – відповів той з хоромів.

– Біжи в магазин і купи три літрові пляшки, але попроси у продавця, щоб були чисті. Ось гроші. І повертайся швидко, бо післяобіднім «пасаджером» поїдеш до Тульчі.

– Хто, я? – здивувався Євстахій.

– Ти. А тепер іди борзо та купи три пляшки.

Телефонний зв'язок між Сфинту Георге і Златною був кепський, тому Ілаш недочував, що каже йому Віктор, хоч той просто кричав.

– Що таке, Вікторе? Не розумію. Що кажеш про Ірину?

– Втопилася! Померла, – кричав Віктор.

– Втопилася? Не може бути! – Ілаш теж кричав. – Не розумію про що ти. Кажеш, що померла Ірина?! Так сказав ти, хлопче? Так? Не чути! Нічого. Їду до тебе. Таки сьогодні, бо дорогу я вже знаю.

Віктор намагався сказати ще щось, але в слухавці постійно бриніло, і він зрозумів, що дарма намагаться продовжити розмову з татом. «Здається, тато сказали, що приїдуть до Сфинту Георге. То й добре. Зможемо спокійно поговорити». Попросить тата, щоб повідомив він тещу про Іринину смерть. Віктор розумів, що з його боку це прояв боягузтва, майже підлість, але він просто не був у стані зустрітися з Іриноюю мамою й понести їй таку страшну звістку. Певна річ, що вона звинувачуватиме його в тому, що він відпустив Ірину одну на рибалку в таке небезпечне місце. А що він міг на це відповісти їй? Що це не вперше рибалила Ірина без нього? Але така відповідь не могла заспокоїти її. Тому краще, щоби замість нього пішов батько, від котрого не можуть вимагати ніяких пояснень. Він тільки повідомить те, що сталося – і все.

До обіду ще далеко, а тому Віктор вирішив відвідати отця Бутояну. Але Ольга, усміхаючись приязно, сказала, що отець поїхав до Тульчі:

– Там засідання зі всіма попами, – пояснила вона, не зводячи з лікаря милого погляду. – Сідайте в нас, – сказала Ольга, коли побачила, що Віктор хоче йти. – Пригостити вас цуйкою чи вином?

– Дякую, Ольго, я мушу йти до диспансеру.

– А як був би піп дома, тоді не мусили-сте би йти? – запитала вона безлично.

(Продовження на 34 с.)

¹ «Євдження» – назва сухого печива з кремом.

СВЯТО

IV. Ворог мого ворога

(Продовження з 33 с.)

Віктор не відповів, а запитав інше:

– Що робить отцева мати?

– Баба? Бабисько здоровіша за нас! Нажерлася здорово, а тепер спить. Спить цілий день, аж дивно, що і вночі спить.

– А отець Владімір коли приїде?

– Гадаю, що завтра. А ви ще посидьте в нас, – благала дівчина й підійшла ближче.

– Не можу, Ольго, – відповів він рішуче й поквапився покинути парафіяльний дім.

У диспансері Віктор застав Туза – сидів на лавиці в хоробах і розмовляв з Євстахієм.

– Прийшов пан доктор, – заявив старий. – Мені знайома хода пана доктора.

– Добрий день, дядьку Йосифе! Радий вас бачити! Як ся маєте?

– Дай Боже! Ади, що мені робити? Заважаю всім. Певне, тільки мене тут бракувало... Але що ж, бувають і такі люди: простягнеш йому один палець, а він тягне всю руку...

– Не говоріть таке, дядьку Йосифе, бо я вас запросив навідуватися.

– То правда, але треба мати совість і не докучати надто часто. І, мабуть, я не прийшов би сьогодні, але...

– А що таке? Сталося що-небудь? – занепокоївся лікар.

– Ще ні, але станеться... Відчуваю, що мої дні скоротилися. І будьте певні, пане доктор, що людина відчуває, коли наближається кончина, бо людина вмирає тільки, якщо бажає цього.

– Вам не варта про таке говорити, бо ви ще в силі.

– Яка сила, пане докторе? Найкращий доказ, що мені вже недовго побувати на цьому світі, це те, що я вже не люблю горілку і взагалі спиртного, а п'ю її, щоби забути...

– У такому разі нема причини сердитись, бо то навіть дуже добре, що питимете менше або зовсім не будете пити...

На цю пораду Туз не відповів. Посовгався на стільці, двічі поміняв тростину з однієї руки в другу й тоді знов заговорив:

– Не хочу відбирати у вас багато часу. А сьогодні прийшов-сми попросити у вас поради – навчіть, що робити мені в даній ситуації.

– Дуже радо, дядьку Йосифе, але скажіть про що ви?

– Я, пане доктор, небагатий. Маю лиш хату і що на подвір'ї – шопа, курник і літня піч. Ну, ще й город; немалий він, але вже стільки років ростуть там самі бур'яни. Ще маю на горищі сітку й пару весел, човна вже не маю... Стільки всього. І хотів би залишити оцю жменю мого майна своїй внучці, Петровій донечці, але не знаю, де знайти її в Тульчі. Із цієї проблемою прийшов я нині до вас, пане доктор.

– Гадаю, що треба звернутися до тульчанської міліції, – сказав Віктор, а подумавши трохи, додав: – Ось, напишу просьбу від вашого імені й попрошу, щоб відшукали її. Як звати її? Аксентій і ще як?

– Аксентій Аліна.

– Батьки: Петро і...

– Анна.

– Добре, дядьку Йосифе. Я надішлю їм просьбу, й міліція знайде вашу внучку.

– Від усього серця дякую вам, пане докторе!

– А підождіть, – передумав лікар. – Скажіть, скільки років вашій внучці?

– Ну, десять-одинадцять...

– Значить, Аліна учениця. У такому разі діло простіше: я звернуся до районного інспекторату освіти, вони скажуть нам, у якій школі вчиться дівчина, а потім...

– Справді, пане докторе. Аліна повинна вчитися в школі, а моя стара голова не додумалася. Звалили ви з моєї душі важку каменюку. Хай вас Бог помилує!

Після відходу Туза Віктор написав просьбу, в кінці якої попросив, щоб тульчанський інспекторат освіти вислав відповідь до диспансеру із Сфинту Георге, бо Йосиф Аксентій, дід учениці Аксентій Аліни, незрячий. Віктор подумав, що таке уточнення необхідне. Покликав Євстахію:

– Іди на пошту та купи конверт... Ба ні, є в мене конверт. Ось олівець і аркуш паперу, пошукай на пошті в телефонній книзі й запиши адресу тульчанського інспекторату освіти. Зрозумів, Євстахію?

– Так, пане докторе.

– Якщо не впораєшся, попроси телефоністку, щоби допомогла. Рушай, Євстахію, і не барися, чуєш?

(Далі буде)

Михайло Гафія ТРАЙСТА

ПРИГОДИ ХОРОБРОГО ОПРИШКА ГРИГОРІЯ ПІНТІ

(Повість)

(Продовження з № 346)

8. Пінтя в гостях у пана Драгфі з Ронішоари

Спустившись на Ярмарок в Бая Спріє, Григорій Пінтя з Драгоміром Драгом, переодягнені на циганів, які нібито намагаються продати худеньку шкапу, і ще кілька опришків, переодягнених на жебраків, ходили сюди туди по ярмарку, слухаючи, про що люди розмовляють.

Аж тут появились три солдати королівської армії з п'ятьма зв'язаними, обідраними та побитими чоловіками, якщо можна було б так назвати бідних, бо вони були більше схожими на опудала, яких ставлять жінки в коноплі, щоб лякались їх горобці.

– Гой, баросанули¹, га кгуди вги їх вгедете, пговісити нга шибгеницю?... Гойда-кголойда, погойдаються гажіви²... гой погойдаються, га-га-га... – вийшов перед солдатів Драгомір Драг, вдаючи зі себе дурного цигана.

– Ану, марш з дороги чьоромело³! Захотів по шиї отримати, чи, може, разом з ними на шибеницю хочеш? – замахнувся на цигана один зі солдатів.

– Го, фгрумосуле⁴, бгафталосуле⁵, скоро ргозлютився, а нгавіщо, ще ж нгічого не вкрав, га-га-га... – розсміявся Драг.

Солдат замахнувся на Драгоміра нагайкою:

– Зараз я провчу тебе за крадіжки!

Інший солдат зупинив його:

– Ну, ти, Чабо, дурніший від нього, не бачиш, що в нього не всі кози вдома?...

– Кгози, кгози... нге всгі кгози вдома, нге всгі кгози вдома, нге всгі кгози вдома, – пострибав на одній нозі Драгомір і загубився в натовпі.

Григорій Пінтя моргнув на опришків, переодягнених на жебраків, щоб пройшлись ярмарком й побачили, чи немає інших солдатів.

– А хто ж вони, оці опудала? – поцікавився один панок з коротко підстриженими вусами.

– Втікачі!

– Звідки, – питав далі надокучливий панок, витягаючи кисет і вгощаючи солдатів тютюном.

– Втекли з коштільських соляних копалень, від пана Драгфія.

– Тобто кримінальники?⁶ – запитав панок.

– Кримінальники, кримінальники, аякже, – підтвердив солдат.

– А хіба ми арештуємо порядних людей? – додав інший солдат.

– Ну, тоді й не жаль їх повісити! – посміхнувся панок.

– Наплодилось всякої нехарі, що не можуть шляхетні люди на вулицю вийти. Вішайте їх, вішайте за одно ребро, щоб мучились хоч тиждень перед смертю! – додав інший панок, високий та сухий, як кіл.

– Всіх не перевішаєш, бо їх – як трави та листу, оцих бідняків, – втрутилась в бесіду кругленька, мов качка, пані.

– Ми, скільки можемо, стараємось тримати порядок! – запевнив їх третій солдат.

– Ми впевнені в цьому, але їх багато, таких опудал! – погодились панки. – Вішати їх треба всіх.

Опришки, переодягнені в жебраків, повернулись і, киваючи головами, дали знати Григорію, що на ярмарку немає більше ні солдатів, ні жандармів.

Солдати не звернули уваги на те, що їх обступили жебраки та цигани. Вони повернули на ярмарок, аби щось перекусити й перехилити чарку-дві, тільки дивувались, що на ярмарку повно жебраків і циганів.

– Ого, панове! – Крикнув Григорій Пінтя. – Як всіх повісите, хто буде на ваші бридкі пуза хліб заробляти?

Пани випулили очі на Григорія, переодягненого в цигана, а один панок навіть крикнув:

– Як ти смієш, нахабо, на панів голос піднімати?!

– Я таких панів, як ти, на першому дереві повісив би!

– Що, що, що?.. – затупав ногами панок.

У кліп ока королівські солдати опинились без зброї та зі зв'язаними руками.

Люди розступились. Панок кинувся втікати, а за ним й інші з вереском:

– Опришки! Опришки! Розбійники!..

(Продовження на 36 с.)

¹ Баросан – велика людина (багата, або займає велику посаду).

² Гажів – так називають цигани волохів.

³ Чіоромело – циган (від слова чіора – ворон).

⁴ Фрумос – гарний.

⁵ Бафталос – якому везе.

⁶ Кримінальник – розбійник.

ПРИГОДИ ХОРОБРОГО ОПРИШКА ГРИГОРІЯ ПІНТІ

(Продовження з 35 с.)

Тільки чесні газди та убогі селяни не втікали, і навіщо було їм тікати, вони знали, що опришки бідного та чесного селянина не торкнуться, а навпаки, допоможуть.

* * *

Коли опришки вийшли з баяспрійського ярмарку та відійшли в лісок у підніжжі гори Гутий, де на них чекали їх побратими з кіньми, переодяглися, тільки тоді звільнені втікачі здали собі справу, з ким мають до діла. А то бідні люди, не могли зрозуміти, навіщо якісь цигани та жебраки врятували їх з рук королівських солдатів.

– Ну, а тепер розкажіть, хто ви?...

Втікачі відповіли рутенською мовою.

– Вони не розмовляють по-волоськи. Вони гайналі з Галичини, – сказав Петро Попадюк.

– Ну, то поговори ти з ними, а потім розкажеш і нам, що і як. Треба знати, що за птиць приймаємо до нашої ватаги, – сказав Григорій.

Петро Попадюк довго розмовляв з галицькими втікачами, а опісля приблизився до Григорія.

– Ну, що за люди? – запитав Григорій.

– Джамбаші⁷ з-під Тячева.

– І як попали до коштівських копалень?

– Та як, обдурив їх Драгфі з Ронішори.

– Як то обдурив? – здивувався Григорій.

– А так, Габор Кочія – двірник пана Драгфія, домовився з ними на сигітській торговиці купити від них табун коней, 30 коней гайналі мали привести йому до Верхнянки.

– Ну і що, привели?

– Та привели, але замість грошей Драгфі спустив їх в коштівські копальні сіль добувати.

– Ось як воно виходить – панський торг.

– Драгфі гірший від самого диявола, – сплюнув Петро Попадюк.

– То, може, зйдемо до пана Драгфія в гості?

– Зйдемо, чому б не зайти, – погодились опришки.

* * *

Пан Дюрі Драгфі, повечерявши на самоті, пані Софія останнім часом скаржилась на біль у шлунку і не вечеряла, а дочки пішли на бал до Великого Бичкова, вийшов на ганок закурити люльку.

⁷ Джамбаш – людина, яка торгує кіньми.

⁸ Пігень – відпочинок.

Незважаючи на пізній суботній вечір, слуги ще молотили ціпами на току панське жито – його жито.

– Чорт би їх забрав з лінюхами! Молотять ціпами, мов три дні не їли, а сьогодні зо два кілограми сала та чотири хліби замели! Їдять сало й без хліба, наче собаки!

Ніколи не був задоволений працею своїх слуг, а сьогодні ще й Ілько Губаш посмів йому прямо так:

– Ми ж, пане, не маржина, а люди! Навіть маржина і та має пігень⁸, а ви постійно гайда та все гайда!

Це ж прямо бунт! Та нічого, провчить він отого Губаша, тільки хай минуть жнива.

Враз перед ним, наче з-під землі, стали гайналі, яких він спустив у коштівські копальні, а з ними – потужний легінь.

– Що це?.. Звідки?.. Як?...

– Ну, що, пане Драгфі, не чекали гостей?! – посміхнувся Григорій Пінтя, дивлячись на пана, який, мабуть, і не злякався, а тільки здивувався.

– Паза⁹! Де паза?!

– Ваша паза, пане Драгфі, пов'язана отам, у рові під вербами. Що то за паза, що не може свого хязяїна охоронити?..

– Габоре! Де Габор?!

– Спокійно, пане! Я вашого Габора так по голові погладив, що до ранку не прокинеться.

– А ти хто будеш, що з оцими головорізами пов'язався?

– Я, пане Драгфі, капітан королівської армії Григорій Пінтя!

– Якщо ти капітан королівської армії, то чому мою пазу пов'язав.

– А так, пане Драгфі, щоб не мішала нам у наших важливих справах, – посміхнувся Григорій.

– У яких справах, що ви збираєтесь робити?

– Та, мабуть, вішати будемо, пане Драгфі!

– Вішати?.. Кого вішати?..

– А ви не вгадали, Пане Драгфі?

– Ні, ні, я не вгадав... Навіщо вішати, кого вішати? – запитав пан, цього разу переляканим голосом.

– Ой, який же ви не здогадливий, ну тоді я вам скажу: вас будемо вішати, пане Драгфі!

– Мене? – випулив очі пан.

– Вас та вашого підлабузника Габора і ще декількох...

– Якщо ти королівський капітан, то мусиш захистити мене як королівського підлеглого, а не вішати.

⁹ Паза – охорона.

– Всі ми королівські підлеглі, але перед богом всі ми рівні – від короля до свинопаса. Тому я захищаю королівських підлеглих від таких п'явок, як ви, пане Драгфі! А таких, як ви, нищу – вбиваю на смерть, застрелюю, вішаю!..

– Та вони ж, вони ж погрожували, що поріжуть мене на кавалки ножами, – вказав Пінтя на галичан.

– Ось як?.. – нібито здивувався Григорій.

– Так, так, тому я їх... інакше...

– І чому вони вам погрожували?

– А я не знаю, питайте в них...

– А я вже питав, і знаю – ви не хотіли їм заплатити за коней... замість грошей ви кинули їх в коштільські копальні. Саме за це ми вас будемо судити, і повісимо! Але перед тим погуляємо трохи.

Опришки зібрали селян, повитягали з панської пивниці бочки з вином та корчаги з горілкою, бербениці з бриндзою, салом та солоним м'ясом, покликали музик і почали гостину.

Люди спочатку не сміли приблизитись до столів, аж поки Ілько Губаш не гукнув на них:

– Їжте, люде, та пийте, бо свуй труд та криваву муку будете їсти та пити! Все, што туй на столі, придбане нами!

– Правду маєш, Ільку! – крикнув Терентій Лопух і налив собі чарку деренівки.

– Ану, не пий сам, зачекай і нас, і ми хочемо випити за здоров'я пана Драгфі, він наказував своїм посіпакам, аби вгощали нас нагайками, – підтримала його Марія Штефкова.

– Ану, вуйку Тончі, заграйте нам веселої, ми ще й потанцюємо на подвір'ї пана, бо раз у нього гостина.

Тончі торкнувся струн, скрипка залунала, а Василь Поштарик заспівав:

*Аби пани панували,
аби пани жили,
аби пани із торбами
у коуди¹⁰ ходили.*

За ним заспівала й Одоця Притисканчина:

*А як пана не любити,
аж пан має душу,
варт би пана повісити
у Ковнику на грушу.*

Не упустила нагоди ні Анна Пинтючка:

*Утці гора, удти гора,
надоліні ровень,*

*будеме пана топити
коби прийшла повінь.*

*Будеме пана топити,
та метати з моста,
богдай пана би погризла
франца та короста.*

Не обійшлося і без танців, бо коли душа почує голос скрипки, забуває усе лихо й хоче погуляти, на те вона й душа, щоб гуляти, веселитися, а потім сумувати й плакати.

У цей час опришки прив'язали дві мотузки на гілляку старого горіха. Одну для пана Драгфі, а іншу для його підлабузника Габора Кочію, які стояли під ними з опущеними головами, а коли музики затихали Габор починав проситись-молитись:

– Простіть мені, братчики, простіть!

– Тепер ми твої братчики, а вчора ти нас нагайкою по спині вгощав! – крикнув хтось із громади.

Коли почали півні кукурікати на зорі, Григорій промовив до Драгфія:

– А ви, пане, не благаєте нас, щоб подарували вам життя?

– Все одно повісите, – сплюнув Драгфі.

– Не повісимо, пане Драгфі, не повісимо! Бо ми християни православні і маємо душу, вміємо прощати...

– Змилюйтеся, братчики, змилюйтеся!

– А над тобою не змилюємось! – крикнув Ілько Губаш.

– Ой, ой-йой, та ж ви – християни! – заридав Габор.

– Саме такі, як і ти! Шмагав ти нас нагайкою, а тепер будемо ми тебе – який позичай, такий віддавай – християнська заповідь.

– Ой, братчики! Ой, братчики! Я слабкий, німечний! Я не перенесу! – ридав Габор, як мала дитини.

– Та вже мовчи, раброве, ніхто не буде собі масити¹¹ руки з тобою! Заплатить тобі Вовишній за твої неправди.

Григорій наказав людям, щоб кожний взяв собі з панського добра, скільки може нести, а до пана промовив.

– Не забувайте, пане Драгфі, ми будь-коли можемо забігти до вас у гості! Так що поводиться по-людськи з вашими кріпаками й мотузку з горіха не знімайте, хай вона нагадає вам про капітана королівської армії Григорія Пінтю!

Пан мовчав.

(Далі буде)

¹⁰ Коуди – жєбри.

¹¹ Масити – бруднити.

ДУХОВНІ ДЖЕРЕЛА

Володимир АНТОФІЙЧУК

У ПРАВОСЛАВНОМУ ХРАМІ

Серед різнотипних сільських і міських споруд височіють дивовижної краси будівлі, що милують зір зовнішньою виразністю елегантних форм, строгими архітектурними лініями й гармонійними декоративними елементами. Це християнські храми – Божі будинки. Тут людина переживає особливе почуття – радість молитовного єднання зі своїм Творцем, бо, як писав Тарас Шевченко,

*Святим дивом сяють
Храми Божі, ніби з самим
Богом розмовляють.*

Водночас від споглядання неперевершеної архітектурної досконалості цих кам'яних чи дерев'яних творінь людського духу, наснаженого Божими істинами, кожен отримує ще й естетичну насолоду. Видатний український письменник Осип Маковей, вражений мистецькою витонченістю церков Південної Буковини, відзначав: «Красні то будови, варто побачити. Такі старі церкви, як у Сучаві, Радівцях, Воронці, Путні, Гуморі, Ватрі-Молдавиці, Драгомирні, Солці, Старих Іцканах, гідні того, аби поїхати до них та подивитися. То з книжок не можна за тиждень стільки навчитися, скільки пізнається старих часів, як подивитися годину на одну таку давню церкву». Прислухаймося й ми до мудрих порад знатного автора. Але перед тим, як рушити на Південну Буковину чи в інший край, багатий на унікальні християнські святині, добре підготуймося до цієї, безперечно, захоплюючої мандрівки та пізнаймо бодай у найзагальніших виявах особливості облаштування православного храму.

Храм (церква, собор) – особлива будівля, присвячена Богові й призначена для здійснення богослужінь. Його архітектура – це дуже складний, але й дуже цікавий світ символів, значень і тлумачень, який має багату, понад двотисячолітню історію.

Православні храми різняться за своїм зовнішнім виглядом. Здавна їх будували переважно у формі корабля, кола або хреста, кожна з яких наділена відповідним символічним значенням.

Кораблеподібна форма нагадує про те, що Ной рятував себе і свій рід у бурхливих водах всесвітнього потопу, знаходячись у ковчезі (кораблі). А Церква, немовби корабель, дає порятунок своїм вірним від гріховного потопу в житейському морі.

Хрестоподібні храми означають, що хрест Ісуса Христа – основа Церкви.

Храми у формі кола вказують на вселенське (світове) значення і вічність Церкви та Царства небесного.

Також бувають храми у формі правильного восьмикутника – символу Віфлеємської зірки, яка сповістила про народження Ісуса Христа, Сина Божого. Мішаний тип храму поєднує в собі кілька форм. Наприклад, хрестоподібний зовні, але круглий усередині; подібний до корабля або прямокутника одночасно та ін.

Православні храми найчастіше завершуються куполами (банями) – символами неба. Куполи увінчуються хрестом – головним християнським знаком, який символізує перемогу Ісуса Христа над смертю і свідчить про те, що Церква, як і рід людський, що покликаний до спасіння, входить у Царство Боже завдяки спокутному подвигу Спасителя.

Кількість куполів на храмі розкриває суть певного символу. Один купол знаменує Єдність Божу, два – божественну та людську природу Ісуса Христа, три – Пресвяту Трійцю, чотири – євангелістів Матфея, Марка, Луку та Іоана, п'ять – чотирьох євангелістів і Господа Ісуса Христа. Сім куполів означають сім Таїнств, сім Вселенських Соборів, сім

Монастир Сучевіца з висоти пташиного польоту

Іконостас церкви монастиря Путна

християнських чеснот, а також єднання земного з небесним, бо чотири – символ сторін світу, а три – число Святої Трійці. Також храм можуть вивершувати дев'ять куполів, що нагадує про дев'ять ангельських чинів, тринадцять – про Ісуса Христа та дванадцятьох його учнів-апостолів, тридцять три – символізують земний вік Сина Божого.

Кольори куполів також мають сакральне значення: золотий – символ небесної слави, синій або блакитний – Пресвятої Богородиці, зелений – Пресвятої Трійці, сріблястий – святих, чорний (у монастирях) – чернецтва.

Треба пам'ятати, що колір не тільки куполів, а й зовнішніх стін храму позначений певним символом. Так, білий колір означає, що храм освячений на честь Преображення Господнього або Вознесіння, блакитний – це барва Богородиці, а червоний – знак великомучеників.

Православний храм символізує єдність Божественного, небесного і земного. Тому він найчастіше поділяється на три частини: вівтар, середня частина і притвор.

Вівтар – найсвятіше місце храму, місце перебування Бога. Він призначений для священнослужителів та осіб, які їм допомагають під час літургії. Тут знаходиться святий престол – спеціально освячений стіл, на якому відбувається найважливіше з усіх таїнств Церкви – Таїнство Євхаристії (Причастя), тому торкатися до нього можуть тільки священнослужителі.

Вівтар відокремлюється від середньої частини храму іконостасом, який складається із кількох

рядів ікон. У його центрі – царські ворота, через які проходить Цар Слави Господь Ісус Христос зі Святими Дарами для надання причастя людям. Праворуч від царських воріт знаходиться ікона Спасителя, ліворуч – Божої Матері. Справа від ікони Спасителя розміщують храмову ікону із зображеннями свят або святих, на честь яких освячений той чи інший храм.

Ікони також розміщують на стінах храму, аналоях – ошатних столиках з похилим верхом. Навпроти вівтаря перед іконостасом знаходиться центральний аналой, на який ставлять ікону на честь відповідного свята.

У середній частині храму перебувають прихожани під час Служби Божої. Притвор – третя частина храму, яка знаходиться біля входу. У давнину тут молилися оглашенні, тобто ті особи, які готувалися до прийняття хрещення. У наш час призначення притвору значно змінилося.

Така тричастинна будова храму, що відома ще з часів Старого Заповіту, характерна для кожного православного храму, незалежно від його форми та розмірів. Отже, православний храм облаштований таким чином, що все небесне і земне поєднується в цілісний освячений світ.

Церква Св. Георгія в монастирі Воронець

Вирушаючи до храму, не забуваймо про правила поведінки. Передовсім, заходячи до храму, потрібно тричі перехреститися. Так ми вшановуємо святе місце, до якого увійшли, і готуємося у молитві зустрітися із Всевишнім. Тут недоречними будуть розмови, сміх, шум при вході до храму та під час перебування в ньому.

Чоловіки входять до храму з непокритою головою, а жінки – з покритою. Треба особливо подбати про свій зовнішній виг-

ляд, який би відповідав святому місцю.

Після входу до храму, слід підійти до тетраподу – невисокого чотирикутного стола, розташованого в центрі храму перед іконостасом. Перед тетраподом (чи аналоєм) потрібно двічі перехреститися, поцілувати встановлену на ньому ікону і, перехрестившись ще раз, відійти на молитву.

Тож щасливої і приємної вам подорожі до православних святинь!

*Земля вмивається весняними дощами.
Яскраво світить сонце, аж сліпить.
Квітує сад, розбуджений хрущами,
І ластівка, щебечучи, додому вже летить.*

*Легенький вітерець волосся пестить,
Тюльпанів різнобарв'я очі п'ють...
А мати сина проводить і тихенько хрестить,
І вірить, що в бою синочка не уб'ють.*

*Життя триває, і народжуються діти,
І хлібороби засівають розміновані поля.
Душа, обпечена війною, прагне знов радіти,
Коли відроджується з попелу рідная земля.*

Ірина Сизончик

